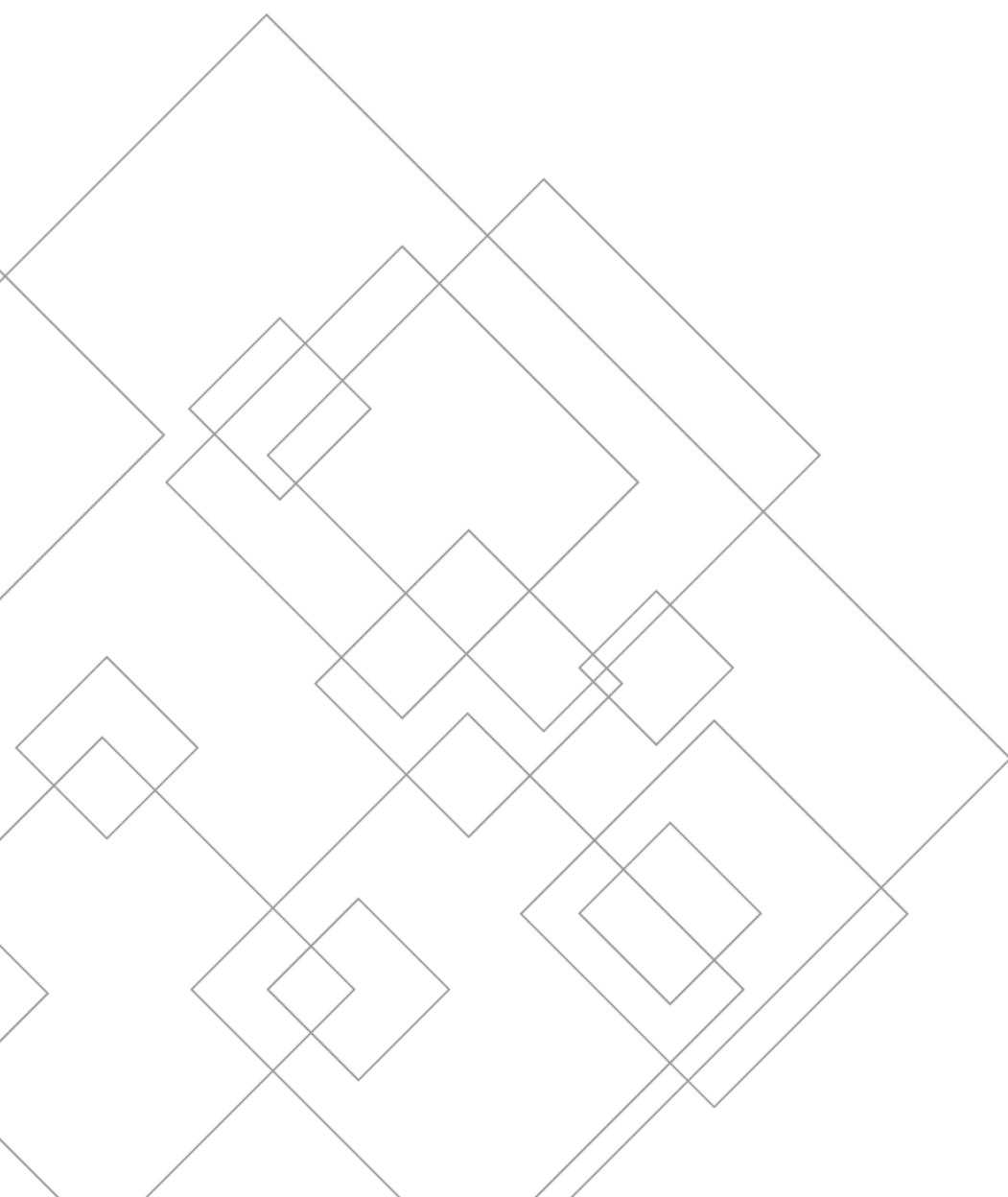

Integrering i Norge 2019

Tilstand og utviklingstrekk

IMDi
Integrerings- og
mangfoldsdirektoratet

Sammendrag

Dette notatet oppsummerer den tilgjengelige kunnskapen om tilstand og utviklingstrekk for integreringen i Norge ved inngangen til 2020. Notatet konsentrerer seg om forskjeller mellom personer med innvandrerbakgrunn og øvrig befolkning, på en rekke områder, og hvordan disse utvikler seg over tid.

På de fleste områder er det forskjeller mellom innvandrere og befolkningen ellers. Noen av forskjellene er større og mer alvorlige enn andre, slik som at nær fire av ti barn i innvandrerfamilier opplever vedvarende lavinntekt, mens andelen i hele barnebefolkningen er en av ti.

Det er samtidig et sunnhetstegn for integreringen at det er vanskelig å peke på områder der forskjellene blir større over tid, gjennom en periode der innvandrerbefolkningen har doblet seg fra 2008 til 2019. På de fleste områdene der vi kan studere utviklingen over tid er forskjellene enten svært stabile eller i ferd med å bli gradvis mindre. Blant annet har forskjellene blitt mindre på arbeidsmarkedet, i barnehagene og i kriminalitetsstatistikken.

Bak gjennomsnittstallene ligger det mye variasjon, og det er enklere å skille ut grupper der avstanden til øvrig befolkning er større på mange områder. Dette gjelder blant annet personer med fluktbakgrunn, innvandrer gutter i skolesystemet og innvandrer kvinner i arbeidslivet. På noen områder blir også avstanden større over tid, slik som med inntektsnivået for personer med fluktbakgrunn.

Det er også et sunnhetstegn for integreringen at forskjeller blir mindre med økt botid på de fleste områder. Blant annet henger lengre botid sammen med høyere sysselsetting, økt inntekt og økt andel som eier egen bolig. Samtidig er det mer bekymringsfullt at sysselsettingsandelen blant flyktninger ser ut til å stagnere på et nokså lavt nivå ved syv til ti års botid.

Hvordan norskfødte med innvandrerforeldre klarer seg i det norske samfunnet har blitt omtalt som integreringens svenneprøve. På gjennomsnittet tyder empirien på at denne gruppen klarer seg bra på de fleste områder. Sammenlignet med foreldrene da de var i tilsvarende alder har de betydelig høyere utdanning og høyere inntekt. På de fleste mål kommer de bedre ut enn jevnaldrende innvandrere, mens det fremdeles er en viss avstand opp til jevnaldrende med norske foreldre.

I spørreundersøkelser uttrykker mange innvandrere en sterk tilhørighet til Norge og en høy tillit til norske samfunnsinstitusjoner. Samtidig er den generelle tilliten til folk flest noe lavere, og mange personer med innvandrerbakgrunn opplever diskriminering i ulike sammenhenger. En betydelig andel av befolkningen har negative oppfatninger om innvandrere, og særlig om muslimer. Over tid har det imidlertid blitt mer vanlig å ha personer med innvandrerbakgrunn i sitt kontakt- og

vennenettverk, og i gjennomsnitt har befolkningen fått mer positive oppfatninger om innvandrere.

Innhold

Sammendrag	2
1 Innledning	3
2 Innvandring og demografi	5
Sammensetning av befolkningen	5
Nettoinnvandring.....	5
Innvandringsgrunner	6
Landbakgrunner.....	7
Botid	8
3 Integrering på utdanningsfeltet	9
Barnehagedeltakelse.....	9
Grunnskolepoeng	10
Norskferdigheter i grunnskolen.....	12
Fullføring av videregående opplæring.....	12
Tilgang til læreplasser i yrkesfaglig opplæring.....	14
Deltakelse i høyere utdanning	15
Høyeste fullførte utdanning	16
4 Integrering på arbeidsmarkedet	18
Arbeidsledighet	18
Sysselsetting	19
Sysselsetting og innvandringsgrunn	20
Flyktningers sysselsetting over tid.....	22
Arbeidstid	22
5 Økonomisk integrering	24
Inntekt.....	24
Etterkommeres inntektsnivå	26
Vedvarende lavinntekt	27
Barnefattigdom	28
Boforhold	29
6 Sosial og politisk integrering	31
Opplevd tilhørighet til Norge.....	31
Tillit	32
Sosiale bånd	33
Deltakelse i frivillighet.....	34

Valgdeltakelse.....	34
Politisk representasjon.....	35
Oppfatninger om innvandrere.....	37
Diskriminering.....	39
Kriminalitet.....	40
Negativ sosial kontroll.....	40
Litteraturliste	42

1 Innledning

Formålet med dette notatet er å oppsummere den tilgjengelige kunnskapen om tilstand og utviklingstrekk for integreringen i Norge ved inngangen til 2020. Notatet konsentrerer seg om tilgjengelige målinger av hvordan det går med innvandrere og deres barn på en rekke områder, sammenlignet med den øvrige befolkningen. Notatet går i liten grad inn på hvordan norske myndigheters virkemiddelapparat er innrettet på integreringsfeltet¹.

Integrering forstås på ulike måter i ulike sammenhenger, og det finnes ingen enhetlig definisjon som har bred oppslutning (Proba, 2019). Begrepet har betydning også løsrevet fra innvandring, men etter hvert som Norge har blitt et mer flerkulturelt samfunn, har det blitt vanlig å knytte det til hvordan innvandrere blir en del av det norske samfunnet (Brochmann, 2017). Det ligger i begrepet at det bør forstås som en prosess, som i teorien kan gå raskt eller sakte, godt eller dårlig. Det er imidlertid ikke åpenbart hva som kan være rimelige kriterier for hvordan man skal vurdere nettopp dette. Når halvparten av respondentene i Integreringsbarometeret 2018 mener at integreringen av innvandrere fungerer dårlig og kun en av fem mener den fungerer bra (Brekke og Mohn, 2018), er det heller ikke åpenbart hva folk legger i denne vurderingen, eller hva som skal til for å kunne påstå at integreringen går i riktig retning.

Dette notatet tar utgangspunkt i en forståelse av integrering der den kan vurderes som vellykket dersom «urimelige og ikke selvvalgte forskjeller mellom minoritet og majoritet minker, over tid og mellom generasjoner» (Østby, 2016). Ut fra en slik forståelse blir det sentralt å følge med på hvordan slike forskjeller utvikler seg over tid, og å følge med på hvordan det går med innvandrernes barn når de vokser opp. Særlig verdifullt er det med tidslinjer som strekker seg over lengre perioder, i og med at gjennomsnittstall på aggregert nivå som regel endrer seg lite på kort sikt. I tillegg blir det sentralt å undersøke betydningen av botid.

I tråd med SSBs definisjoner (Dzamarija, 2019b), skiller vi i denne teksten mellom tre hovedgrupper, der innvandrere er personer som er født utenfor Norge og har to utenlandske foreldre. Videre omtaler vi personer som er født i Norge og har to utenlandske foreldre som norskfødte med innvandrerforeldre (vekselvis omtales disse som etterkommere). I noen sammenhenger omtales personer med innvandrerbakgrunn som en fellesbetegnelse på innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Den tredje hovedgruppen omtaler vi som øvrig befolkning.

¹ For beskrivelser av dette vises det til IMDi årsrapport for 2019 (IMDi, 2020), regjeringens integreringsstrategi (Kunnskapsdepartementet, 2018) og Riksrevisjonens undersøkelse av myndighetenes arbeid med integrering gjennom kvalifisering til arbeid (Riksrevisjonen, 2019).

Samtidig som det er verdifullt å følge med på utviklingen i gjennomsnittstallene over tid, ønsker vi oss ofte også mer detaljert kunnskap om undergrupper, og betydningen av ulike variabler. For eksempel har arbeidsinnvandrere og flyktninger svært ulike forutsetninger, og vi forventer at botid i Norge vil ha betydning for en rekke utfall. Landbakgrunn spiller også en rolle i mange statistikker. Siden 2008 har SSB i en del sammenhenger delt inn landbakgrunn i landgruppe 1 (EU/EØS, USA, Canada, Australia og New Zealand) og landgruppe 2 (Asia, Afrika, Latin-Amerika, Oseania utenom Australia og New Zealand, og Europa utenom EU/EØS) (Høydahl, 2008).

I mange tilfeller er det stort overlapp mellom innvandrerbakgrunn og sosioøkonomisk bakgrunn. Fra et klasseperspektiv kan observerte forskjeller på ulike områder tenkes å ha sin forklaring i ulik klassebakgrunn heller enn ulik innvandrerbakgrunn. I den grad det er mulig vil vi derfor også trekke inn forklaringsvariabler som foreldres utdanning og inntekt.

I utvelgelsen av utfallsmål som omtales har vi prioritert dem der det finnes tilgjengelig statistikk og kunnskap som i størst mulig grad er beskrivende for brede grupper. Videre har vi hentet mange av utfallsmålene som beskrives fra tidligere års versjoner av denne tilstandsrapporten (IMDi, 2018; 2019a), samt fra forslaget til indikatorsett for integrering utarbeidet av Proba (2019) på oppdrag fra IMDi. I tillegg har vi vært oppmerksomme på regjeringens mål for sin integreringspolitikk. Det overordnede målet i regjeringens integreringsstrategi er å bidra til at innvandrere i økt grad deltar i arbeids- og samfunnsliv. Særlig anses arbeidsdeltakelse som et sentralt mål, og utdanning og kompetanse som den viktigste nøkkelen. Strategien inneholder også mål for hverdagsintegrering og arbeidet mot negativ sosial kontroll (Kunnskapsdepartementet, 2018).

Notatet fortsetter først med en beskrivelse av noen grunnleggende fakta om innvandring til Norge og sammensetning av innvandrerbefolkningen. Deretter går kapittel 3 gjennom sentrale mål på utdanningsfeltet, som barnehagedeltakelse, karakterer i grunnskolen, fullføring av videregående opplæring, deltagelse i høyere utdanning og høyeste fullførte utdanning i ulike grupper. Kapittel 4 beskriver integrering på arbeidsmarkedet, med hovedfokus på sysselsetting. I forlengelsen av dette tar kapittel 5 for seg inntektsforhold, levekår og boforhold. Til slutt går kapittel 6 gjennom en rekke viktige mål for sosial og politisk integrering: tillit og tilhørighet, sosiale bånd, deltagelse i frivillighet, valgdeltakelse, politisk representasjon, holdninger til innvandrere, diskriminering, kriminalitet og negativ sosial kontroll.

2 Innvandring og demografi

Sammensetning av befolkningen

Per januar 2019 bodde det om lag 765 000 innvandrere i Norge, tilsvarende 14,4 prosent av befolkningen. Dette innebærer en dobling av innvandrerbefolkningen siden 2008 og en tredobling siden 2001. Om lag 179 000 personer er norskfødte med innvandrerforeldre, tilsvarende 3,4 prosent av befolkningen. Befolkningsveksten i Norge på 2000-tallet kan hovedsakelig spores til innvandring. Til sammen er vi 5,3 millioner i 2019, mot 4,5 millioner i år 2000 (IMDi, 2019f).

Det bor personer med innvandrerbakgrunn i alle norske kommuner. Andelen er størst i Oslo, der en tredjedel av innbyggerne er innvandrere eller norskfødte med innvandrerforeldre. Innad i Oslo har bydelene Stovner, Søndre Nordstrand og Alna henholdsvis 58 prosent, 56 prosent og 54 prosent innbyggere med innvandrerbakgrunn, mens andelen er under 20 prosent i bydelene Nordstrand, Vestre Aker, Nordre Aker og Ullern. Blant kommunene med en høy andel innbyggere med innvandrerbakgrunn finner vi også en del kommuner som ligger nært Oslo, som Lørenskog, Drammen og Skedsmo. I Bergen og Trondheim er andelen henholdsvis 18 prosent og 16 prosent. De to kommunene med lavest andel er Rindal og Bindal med henholdsvis 3 prosent og 5 prosent innbyggere med innvandrerbakgrunn (IMDi, 2019f).

Aldersfordelingen er svært ulik mellom innvandrere, norskfødte med innvandrerforeldre og befolkningen for øvrig. Norskfødte med innvandrerforeldre er i all hovedsak unge mennesker under 45 år. Ni av ti er under 25 år, og en tredjedel er under skolealder. Aldersfordelingen i innvandrerbefolkningen avviker også fra befolkningen for øvrig, med større andeler i 20-, 30- og 40-årene, og mindre andeler både blant barn og eldre (SSB, 2018a; Dzamarija, 2019a).

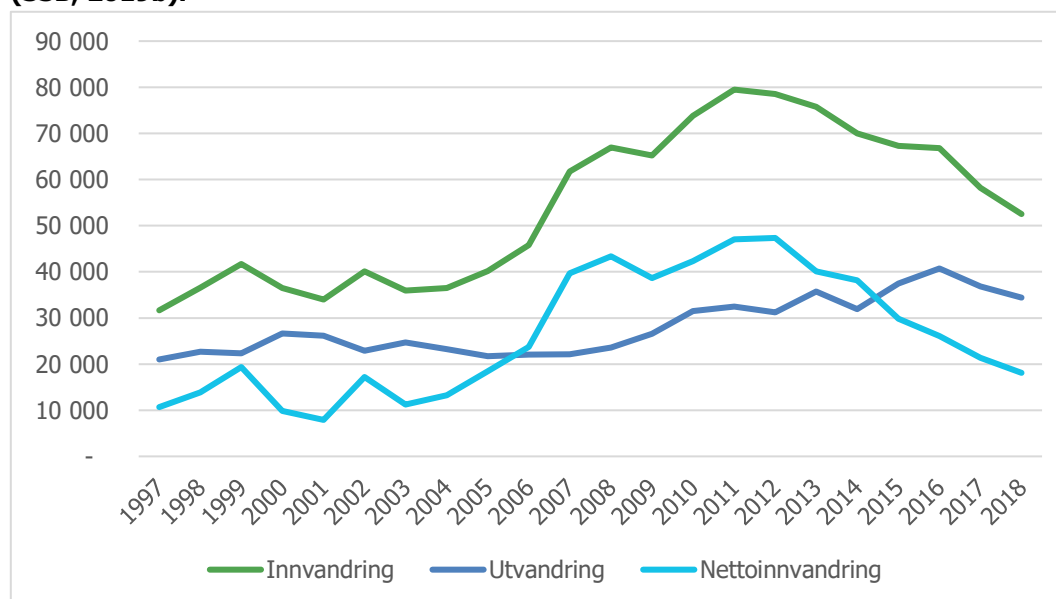
Nettoinnvandring

Selv om innvandrerbefolkningen har økt, har innvandringen år for år imidlertid vært på vei ned de siste årene. Dette gjelder både brutto- og nettoinnvandringen (SSB, 2019b). I figur 1 ser vi at bruttoinnvandringen nådde sitt høyeste nivå i 2011 med nesten 80 000 personer, mens nettoinnvandringen (altså innvandring minus utvandring) var på sitt høyeste året etter, med over 47 000 personer.

Flertallet av de som utvandrer har ikke norsk statsborgerskap. Av de over 34 000 personene som utvandret fra Norge i 2018, hadde om lag 10 000 personer norsk statsborgerskap (SSB, 2019c). Blant innvandrere har utflyttingen en sammenheng

med hvorfor de innvandret til Norge til å begynne med. Utvandring er mer utbredt blant arbeidsinnvandrere enn det er blant flyktninger og familieinnvandrere (Kirkeberg, 2019a).

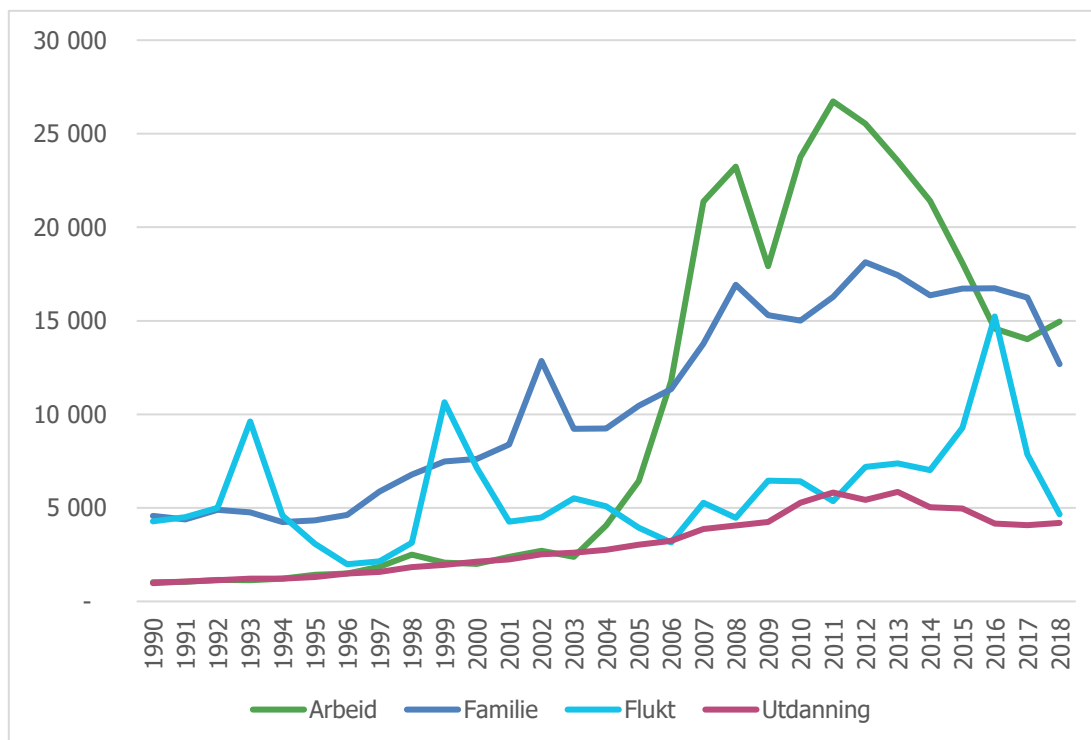
Figur 1. Innvandring, utvandring og nettoinnvandring per år, 1997-2018 (SSB, 2019b).

Innvandringsgrunner

På 2000-tallet har særlig arbeidsinnvandringen til Norge vært høy, i kjølvannet av utvidelsen av EU og EØS i 2004. Fra toppen i 2011 har vi sett en betydelig nedgang i arbeidsinnvandringen, før det igjen kom en moderat økning fra 2017 til 2018 (Kirkeberg, 2019a). Etter de mange asylankomstene i 2015, ble 2016 et toppår for antall personer som bosettes som flyktninger. Siden har dette tallet gått kraftig ned. Familieinnvandring utgjør en høy andel av den årlige innvandringen, og har i ulike perioder, senest i 2016 og 2017, vært den vanligste innvandringstypen. I statistikken som vises i figur 2 rommer denne kategorien både familieinnvandring til referansepersoner som er flyktninger, andre innvandrere og norske statsborgere.

Figur 2. Innvandringer etter innvandringsgrunn blant ikke-nordiske innvandrere, 1990-2018 (SSB, 2019m).

Arbeidsinnvandrere, familieinnvandrere og flyktninger utgjør altså de tre største gruppene av innvandrere til Norge. Flyktningers familiegjenforente er en undergruppe som i noen statistikker grupperes sammen med flyktingene, og i andre statistikker sammen med de andre familiegjenforente. Dersom vi teller dem sammen med flyktingene, er dette den største gruppen innvandrere som bor i Norge per 2019, med omtrent 235 000 personer. Kjønnsfordelingen er nokså ulik mellom de ulike innvandringsgruppene. Mens 72 prosent av arbeidsinnvandrerne er menn, er 68 prosent av familieinnvandrerne (eksklusive dem med flyktninger som referanseperson) kvinner. Kjønnsfordelingen er mer jevn blant flyktninger og deres familiegjenforente, selv om menn er i overtall med 54 prosent (IMDi, 2019c).

Landbakgrunner

Per januar 2019 har litt mer enn 250 000 innvandrere i Norge bakgrunn fra øst-europeiske land, tilsvarende en tredjedel av alle innvandrere i Norge. Om lag 237 000 personer har bakgrunn fra asiatiske land (inkludert Tyrkia), mens omtrent 96 000 innvandrere er fra afrikanske land. Videre har vi oppunder 70 000 nordiske innvandrere og omtrent 75 000 innvandrere fra andre vest-europeiske land. Om vi

anvender todelingen som brukes i en del statistikker har vi om lag 418 000 innvandrere fra landgruppe 2 og om lag 347 000 innvandrere fra landgruppe 1, henholdsvis 55 prosent og 45 prosent. Når det gjelder enkeltland er innvandrere fra Polen den klart største gruppen med nær 100 000 personer, etterfulgt av Litauen (39 000), Sverige (36 000), Syria (31 000) og Somalia (29 000) (IMDi, 2019d; 2019e).

Botid

Det er naturlig nok stor variasjon i hvor lenge innvandrere har bodd i Norge. I og med at vi gjerne tenker på integrering som en prosess som tar tid, undersøkes ofte betydningen av botid for ulike målbare utfall. Per 2019 er det mange innvandrere som har kort botid. Det er om lag 40 000 personer som har bodd i Norge i mindre enn ett år, mens den største enkeltgruppen er de omtrent 48 000 som har to års botid. En tredjedel av alle innvandrerne i Norge har mindre enn seks års botid, mens halvparten av alle innvandrere har mindre enn ni års botid (SSB, 2019n).

3 Integrering på utdanningsfeltet

Utdanning og kvalifisering løftes ofte opp som en nøkkel til integrering, og utgjør den første av fire innsatsområder i regjeringens integreringsstrategi (Kunnskapsdepartementet, 2018). Utdanning er en viktig kilde til å forstå sin omverden og til å forbedre sin livssituasjon. Utvikling av kunnskap og kompetanse kan både betraktes som mål i seg selv, og som en sentral faktor for å oppnå viktige mål på andre områder, som deltakelse i arbeidslivet, selvhjelpenhet og utjevning av levekårsulikhet (Proba, 2019).

For innvandrere og deres barn er det avgjørende å tilegne seg tilstrekkelige norskkunnskaper til å forstå og fungere i det norske samfunnet. Videre har det norske arbeidsmarkedet utviklet seg slik at det har blitt færre jobber med lave kvalifikasjonskrav, og større risiko for å falle utenfor arbeidsmarkedet dersom man har lav formell kompetanse. Det blir dermed avgjørende for integreringen at barn og unge med innvandrerbakgrunn ikke blir hengende langt etter i skolesystemet, og at voksne innvandrere som har behov for det får muligheten til å utvikle sin kompetanse².

Barnehagedeltakelse

Minoritetsspråklige barn er i barnehage i noe mindre grad enn øvrige barn, men forskjellene har blitt mindre i løpet av de siste årene. Andelen minoritetsspråklige barn som deltar i barnehage er tydelig økende.

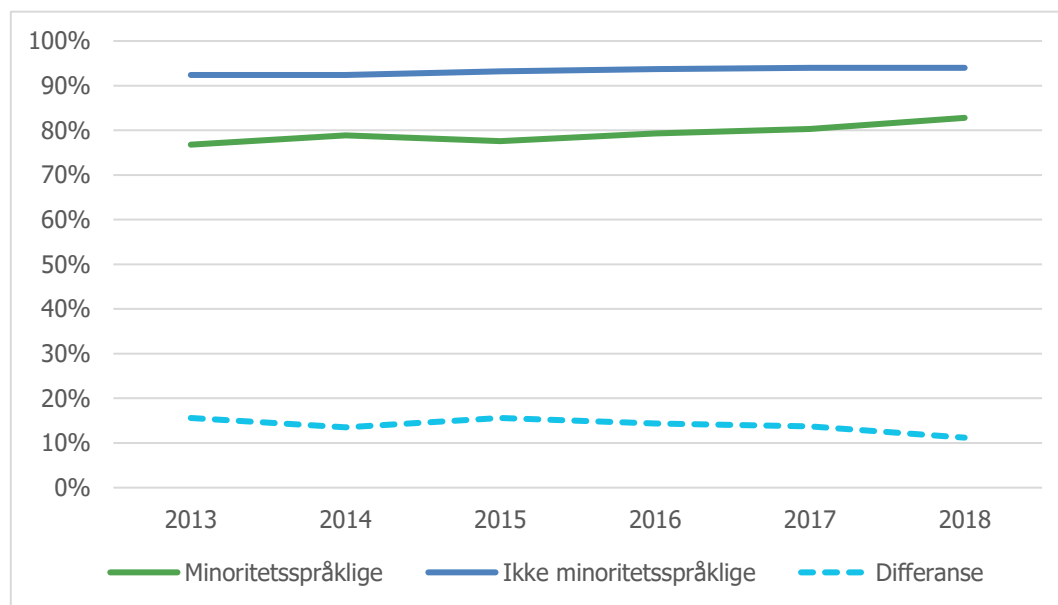
Deltakelse i barnehage er positivt for minoritetsspråklige barns språkutvikling og integrering. En rekke norske studier har funnet positive virkninger av barnehagedeltakelse, tidlig start og gratis kjernetid (f.eks. Bråten m.fl., 2014; Drange og Havnes, 2015; Drange, 2016; 2018).

I statistikken omfatter minoritetsspråklige barn de barna som har et annet morsmål enn norsk, samisk, svensk, dansk eller engelsk. Totalt var 83 prosent av minoritetsspråklige barn i barnehage i 2018, en økning på 6 prosentpoeng siden 2013. Fremdeles er likevel deltakelsen større blant de ikke-minoritetsspråklige barna. Blant disse var andelen 94 prosent i 2018, noe som kun innebærer en

² For en gjennomgang av situasjonen innen kvalifisering for voksne innvandrere, herunder introduksjonsprogram og opplæring i norsk og samfunnskunnskap, vises det til IMDi's årsrapport for 2019 (IMDi, 2020).

marginal økning siden 2013. I figur 3 ser vi at den samlede forskjellen har dermed gått fra 16 prosentpoeng i 2013 til 11 prosentpoeng i 2018.

Figur 3. Andel barn 1-5 år i barnehage, 2013-2018 (IMDi, 2019g).

Statistikken er også tilgjengelig for barn i de ulike alderstrinnene. De største forskjellene er å finne blant ett- og to-åringene. Samtidig er det også her økningen i deltakelse over tid blant de minoritetsspråklige er størst. Halvparten av minoritetsspråklige ett-åringere var i barnehage i 2018, en økning på 10 prosentpoeng fra 2013. Blant ikke-minoritetsspråklige barn er fire av fem ett-åringere i barnehage. Fra og med barna blir tre år er over 90 prosent av de minoritetsspråklige barna i barnehage (IMDi, 2019g).

Grunnskolepoeng

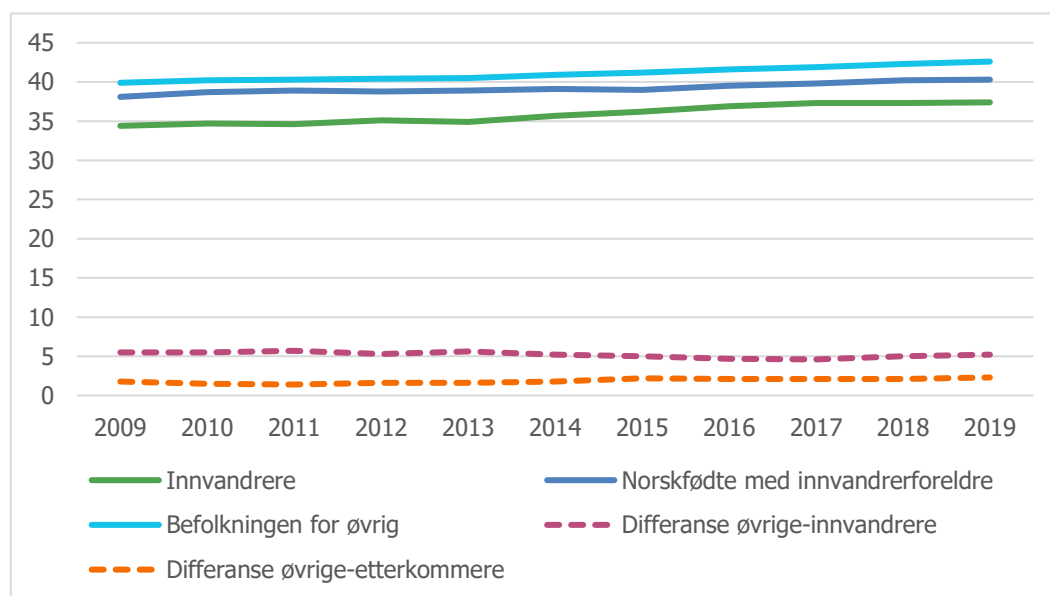
Innvandrere oppnår i snitt 5 grunnskolepoeng færre enn elever med norske foreldre, mens norskfødte med innvandrerforeldre i snitt oppnår 2 poeng færre. Det siste tiåret har gjennomsnittlige grunnskolepoeng økt for alle grupper, mens gruppeforskjellene har vært nokså stabile.

Karakternivå i grunnskolen regnes som den enkeltfaktoren som har størst betydning for gjennomføring av videregående opplæring. Grunnskolepoeng for en elev regnes ut ved å ta gjennomsnittet av avgangskarakterene i alle fag, og gange det med 10. Dermed får man en skala fra 10 til 60. Det er systematiske forskjeller i

gjennomsnittlige grunnskolepoeng mellom grupper. Særlig har kjønn og innvandrerbakgrunn en god del å si. I tillegg vet vi at også foreldrenes utdanningsnivå og har mye å si (Utdanningsdirektoratet, 2017).

I gjennomsnitt oppnår innvandrere om lag 5 poeng (altså tilsvarende en halv karakter) færre enn jevnaldrende med norske foreldre. Forskjellen er betydelig mindre (om lag 2 poeng) mellom norskfødte med innvandrerforeldre og jevnaldrende med norske foreldre (SSB, 2019o). I figur 4 ser vi at gjennomsnittet har økt i alle grupper mellom 2009 og 2019, mens forskjellene mellom gruppene vært nokså stabile i hele perioden.

Figur 4. Gjennomsnittlige grunnskolepoeng, 2009-2019 (SSB, 2019o).

I 2019 har Stoltenberg-utvalget (NOU 2019:3) aktualisert kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner og utdanningsløp. I snitt oppnår jentene nesten 5 grunnskolepoeng fler enn guttene, i alle kategorier. Om vi undersøker betydningen av kjønn og innvandrerbakgrunn sammen (FIGUR), ser vi at det er et spenn på om lag 10 poeng (altså tilsvarende en hel karakter) mellom innvandregutter og jenter med norske foreldre.

Blant innvandrerne spiller også landbakgrunn og alder ved innvandring en rolle for gjennomsnittlig oppnådd karakternivå. Elever som innvandret før de fylte 7 år gjør det like sterkt som norskfødte med innvandrerforeldre, mens de som innvandret senere i snitt ligger 5 poeng under. Videre oppnår innvandrere fra landgruppe 1 om lag 4 poeng fler enn innvandrere fra landgruppe 2 (IMDi, 2019h).

Norskferdigheter i grunnskolen

Tilstrekkelige norskferdigheter gjør det enklere for innvandrere å delta i det norske samfunnet. I grunnskolen får innvandrere i snitt 0,5-0,7 lavere karakter i norsk enn elever med norske foreldre. Forskjellene har vært stabile de siste ti årene. Fire av fem voksne innvandrere vurderer norskferdighetene sine som middels eller bedre.

I 2019 fikk innvandrere i gjennomsnitt 3,3 og 3,8 som standpunkt-karakter ved avsluttet grunnskole i henholdsvis norsk hovedmål og norsk muntlig. Norskfødte med innvandrerforeldre fikk i snitt 3,6 og 4,1, mens elever med norske foreldre fikk 4,0 og 4,4. Gjennom hele perioden 2009-2019 skilte det 0,7 karakterer mellom innvandrere og elever med norske foreldre i hovedmål skriftlig, mens forskjellen i muntlig varierte mellom 0,5 og 0,7. Etterkommerne plasserer seg et sted midt imellom på skriftlig, og noe nærmere de med norske foreldre på muntlig. Igjen er kjønnsforskjellene tydelige, og utgjør i 2019 0,6-0,7 i alle grupper på både skriftlig og muntlig (SSB, 2019p).

Fullføring av videregående opplæring

De siste fem årene har fullføringsandelen økt i alle grupper, og mer blant innvandrere og etterkommere enn blant unge med norske foreldre. Etterkommere fullfører i nesten like stor grad som jevnaldrende med norske foreldre. Kjønnsforskjellene er størst blant unge med innvandrerbakgrunn.

Fullføring av videregående opplæring har blitt stadig viktigere etter hvert som det har blitt færre jobber med lave kvalifikasjonskrav, og risikoen for å falle utenfor arbeidsmarkedet dersom man ikke fullfører har økt (f.eks. NOU 2018:13).

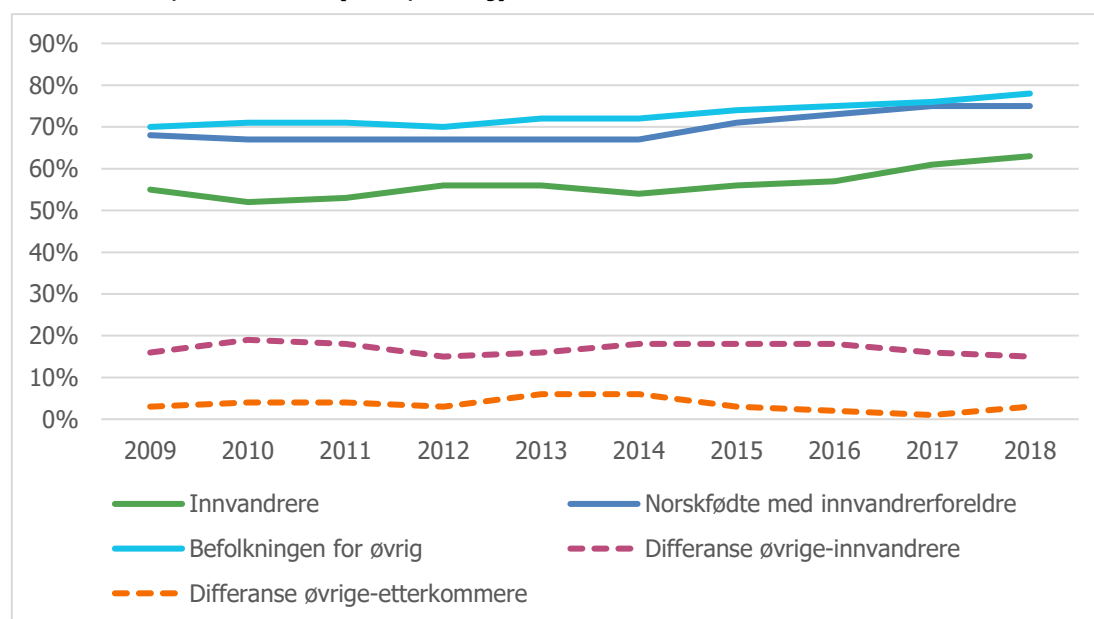
Det mest brukte målet på fullføring av videregående opplæring er innen fem år etter oppstart. Det er imidlertid verdt å merke seg at dette er et tidlig måletidspunkt i internasjonal sammenheng. Blant dem som ikke har fullført etter fem år vil mange fremdeles være i opplæring, andre vil være i arbeid, og mange vil komme til å gjennomføre senere (Vogt, 2017).

Etter å ha ligget nokså stabilt rundt 70 prosent i perioden 1999-2014, har fullføringsandelen for hvert kull samlet steget til 75 prosent i 2018 (Utdanningsdirektoratet, 2019b). Blant innvandrere i alderen 16 til 24 år³ var

³ Mens SSBs statistikkbank gir informasjon om alle elever i videregående opplæring, gir IMDiS statistikk-løsning informasjon om fullføring blant elever mellom 16 og 24 år, som var under 20 da de begynte. Disse utgjør også over 98 prosent av hvert kull som begynner i videregående opplæring (SSB, 2019i), slik at det vil være svært små utslag på gruppenivå om man velger denne

fullføringsandelen 63 prosent i 2018 (IMDi, 2019j). Andelen blant norskfødte med innvandrerforeldre var betydelig høyere (75 prosent), og nesten på nivå med øvrig befolkning (78 prosent). Figur 5 viser at økningen siden 2014 har vært noe større blant innvandrere og etterkommere, henholdsvis 9 og 8 prosentpoeng, enn blant unge med norske foreldre (5 prosentpoeng).

Figur 5. Andel personer i alderen 16-24 år som har fullført videregående opplæring innen fem år, 2009-2018 (IMDi, 2019j).

Når vi undersøker betydningen av innvandrerbakgrunn og kjønn sammen er det særlig et gap mellom mannlige innvandrere og de andre gruppene. Blant mannlige innvandrere som startet i videregående opplæring i 2013, hadde 54 prosent gjennomført innen 2018. Kjønnsforskjellen er større blant innvandrere (18 prosentpoeng) enn den er for norskfødte med innvandrerforeldre (13 prosentpoeng) og øvrig befolkning (9 prosentpoeng) (IMDi, 2019j).

Utover innvandrerbakgrunn og kjønn er sannsynligheten for å fullføre videregående opplæring også systematisk ulik med hensyn til et knippe andre sentrale variabler, som sosioøkonomisk bakgrunn, karakterer fra grunnskolen og hvilket utdanningsprogram man begynner på.

avgrensningen eller ikke. Likevel vil det i andre sammenhenger være interessant å følge med på voksne i videregående opplæring, hvorav mange er innvandrere.

Det er veldokumentert at foreldrenes sosioøkonomiske posisjon, målt på ulike måter, har mye å si for hvordan det går med barna i utdanningssystemet (eks. Bakken m.fl., 2016). I og med at mange unge innvandrere har foreldre med lavere utdanning og lavere inntekt enn gjennomsnittet, kan ulik sosioøkonomisk bakgrunn også være en delforklaring på innvandrernes lavere sannsynlighet for å fullføre.

Norskfødte med innvandrerforeldre fullfører videregående opplæring i høyere grad enn foreldrenes utdanningsnivå skulle tilsi (Utdanningsdirektoratet, 2017). På bakgrunn av dette mønsteret, i tillegg til høye målinger av tid brukt på lekser og ambisjoner for høyere utdanning, har forskere identifisert et eget utdanningsdriv blant minoritets elever (Bakken og Hyggen, 2018). Det er imidlertid ikke like entydig at unge utenlandsfødte fullfører i høyere grad enn foreldrenes utdanningsnivå skulle tilsi (Utdanningsdirektoratet, 2017; Bratholmen, 2019). Unge innvandrere har ofte ytterligere særegne utfordringer, og mer å ta igjen overfor jevnaldrende med norske foreldre. Dette gjelder ikke minst dersom man har kommet til Norge sent i skoleløpet, med lite eller i noen tilfeller ingen utdanning fra opprinnelseslandet. Botid og landbakgrunn er dermed relevante variabler som påvirker fullføringsgraden blant unge innvandrere (Bratholmen, 2019; SSB, 2019f; 2019h).

Tilgang til læreplasser i yrkesfaglig opplæring

I yrkesfaglig opplæring får søkere med innvandrerbakgrunn betydelig sjeldnere læreplass enn søkere med norske foreldre.

Det er stor forskjell på fullføringsandelen på yrkesfaglige og studieforberevende utdanningsprogram – henholdsvis 62 og 88 prosent i 2018 (SSB 2019g). Andelen er spesielt lav blant mannlige innvandrere på yrkesfag. I 2018 var den 40 prosent (SSB, 2019i). En av utfordringene innen yrkesfaglig opplæring er at det hvert år er flere søkere til toårig læreplass etter Vg2, enn plasser som blir gjort tilgjengelig. Mens om lag halvparten av hvert kull begynner på yrkesfag etter grunnskolen, er det riktignok en mindre gruppe som søker læreplass, fordi mange enten går videre til påbygg til generell studiekompetanse, eller har sluttet (Markussen, 2016).

Blant 36 000 søkere under 25 år⁴ til læreplass i 2017 og 2018, var i underkant av 4 000 innvandrere og litt under 1 000 etterkommere. Andelen som ikke får læreplass er betydelig høyere blant unge med innvandrerbakgrunn. Dette gjaldt 38 prosent i begge gruppene, mot 22 prosent blant unge med norske foreldre. De fleste søkerne, mer enn syv av ti, er gutter. De største forskjellene i andelen som får læreplass finner man på de guttedominerte utdanningsprogrammene. For eksempel

⁴ Ungdomsretten gir personer mellom 16 og 24 år som har fullført grunnskole, rett til videregående opplæring (Opplæringslova, § 3-1). Statistikken omfatter kun søkere som har ungdomsrett.

er det kun halvparten av søkerne med innvandrerbakgrunn på elektrofag, som får plass. Blant jentene er det mindre forskjeller mellom søkerne med innvandrerbakgrunn og jevnaldrende med norske foreldre (Utdanningsdirektoratet, 2019a; 2019b).

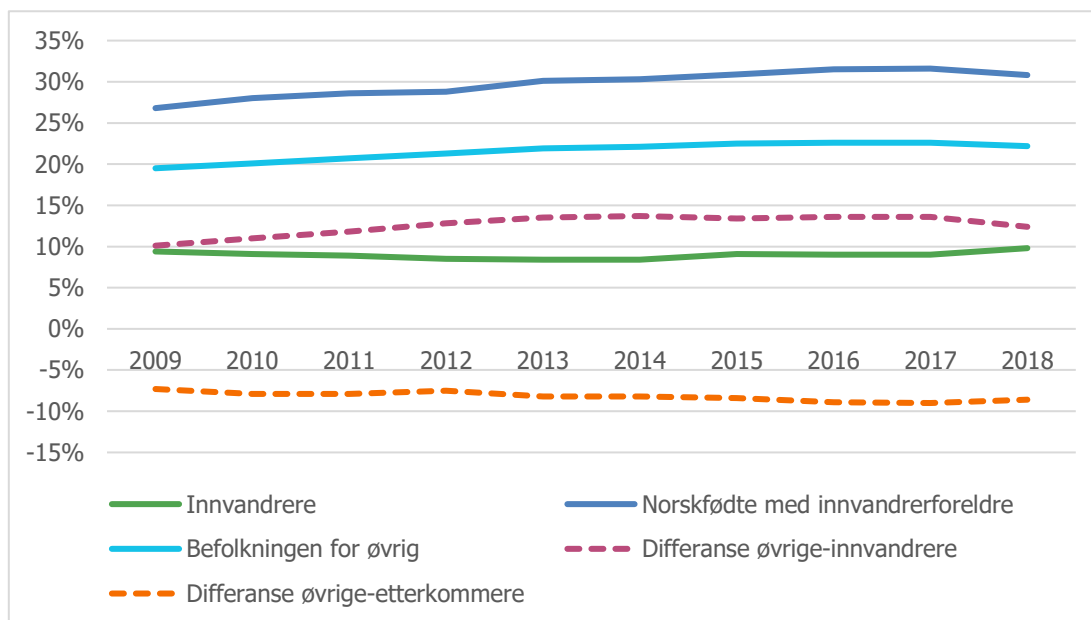
I gjennomsnitt har søkerne med innvandrerbakgrunn noe lavere karakterer, noe høyere fravær, og oftere foreldre med lite utdanning. Disse variablene kan likevel ikke forklare hele forskjellen i andelen som får plass. Videre er det ingen klar sammenheng mellom botid og andelen som får plass. Dermed er det heller ikke sannsynlig at forskjeller i norskferdigheter er avgjørende. To uobserverte forhold som kan ha betydning er nettverk og diskriminering. Jevnaldrende med norske foreldre kan tenkes å i større grad ha nettverk som kan være nyttig i prosessen med å få læreplass. Videre er det sannsynlig at diskriminering forekommer (Utdanningsdirektoratet, 2019a; 2019b).

Deltakelse i høyere utdanning

Blant unge voksne er norskfødte med innvandrerforeldre overrepresentert i høyere utdanning.

I 2018 var 31 prosent av etterkommere i alderen 19-34 år registrert som studenter. Dette er en betydelig høyere andel enn blant jevnaldrende med norske foreldre, der 22 prosent var studenter. Blant innvandrere i denne aldersgruppen er det en langt lavere andel (10 prosent) som er i gang med høyere utdanning (SSB, 2019s). I figur 6 ser vi at forskjellene mellom gruppene har vært nokså stabile gjennom perioden 2009-2018. I alle gruppene er andelen høyest blant kvinnene. 35 prosent av norskfødte kvinner med innvandrerforeldre er studenter i denne alderen.

Figur 6. Andel personer 19-34 år som deltar i høyere utdanning, 2009-2018 (SSB, 2019s).

Høyeste fullførte utdanning

Både blant voksne innvandrere og unge voksne norskfødte med innvandrerforeldre er mange registrert med fullført høyere utdanning. Andelene skiller seg i liten grad fra andelen i øvrig befolkning i samme aldersgruppe. Samtidig er andelene som har kun grunnskole eller lavere, høyere blant innvandrerne og etterkommerne enn i befolkningen ellers.

For 2018 tilsier registerdataene om høyest fullførte utdanning⁵ at hele 42 prosent av innvandrere i alderen 30-66 år har høyere utdanning, mens 29 prosent har videregående som høyeste fullførte utdanning og 29 prosent har grunnskole eller lavere. Blant øvrig befolkning i samme aldersspenn har 40 prosent høyere utdanning, 42 prosent har videregående og 18 prosent har grunnskole. Den største forskjellen er altså at det er 11 prosentpoeng flere blant innvandrerne som har grunnskole eller lavere som eneste utdanning (IMDi, 2019i).

I aldersgruppen 25-39 år har 47 prosent av norskfødte med innvandrerforeldre høyere utdanning, mens 25 prosent har videregående og 27 prosent har grunnskole eller lavere, per 2017. Blant jevnaldrende i øvrig befolkning har 48 prosent fullført

⁵ Informasjon om innvandreres utdanning er ikke fullstendig i norske registre. Fra og med 2014 har SSB beregnet sannsynlige verdier for dem med ukjent utdanning (Jentoft, 2014).

høyere utdanning, 33 prosent har videregående og 18 prosent har grunnskole som høyeste utdanning. Med andre ord er det 9 prosentpoeng flere blant etterkommerne som har grunnskole eller lavere som eneste utdanning enn blant jevnaldrende med norske foreldre (Bratholmen, 2019).

ISF (2019) omtaler utdanningsmønsteret blant etterkommerne som polarisert, i den forstand at de både er overrepresentert i høyere utdanning og i gruppen som ikke har fullført videregående opplæring. Videre er det store forskjeller blant norskfødte med innvandrerforeldre ut fra foreldrenes landbakgrunn, både i påbegynt og fullført høyere utdanning. Særlig er det en tendens til at norskfødte med innvandrerforeldre fra India, Sri Lanka og Vietnam ofte tar høyere utdanning (Bratholmen, 2019; ISF, 2019).

Slik tilfellet også er med videregående opplæring, fullfører norskfødte med innvandrerforeldre høyere utdanning i større grad enn foreldrenes utdanningsnivå skulle tilsi (Bratholmen, 2019). Kirkeberg (2019b) sammenligner etterkommeres utdanningsnivå i 2017 direkte med foreldrenes utdanningsnivå i 1993, og finner tilsvarende en høy grad av mobilitet. Slike funn har blitt satt i sammenheng med et eget utdanningsdriv i gruppen, der familiens migrasjonshistorie og foreldrenes forventninger er mulige forklaringer (ISF, 2019).

4 Integrering på arbeidsmarkedet

Innvandrerens deltakelse i arbeidsliv står sentralt i norsk integreringspolitikk, og utgjør det andre innsatsområdet i regjeringens integreringsstrategi (Kunnskapsdepartementet, 2018). Målet om økt deltakelse i arbeidslivet begrunnes på flere måter. Arbeidsdeltakelse er en kilde til selvstendighet og selvrealisering for den enkelte, og er den viktigste veien til økonomisk selvforsørgelse. Arbeidslivet er også en viktig arena for sosial integrering, og gir muligheter til å utvikle sosiale bånd, nettverk og tilhørighet. Målet om høy sysselsetting blant innvandrere også en samfunnsøkonomisk begrunnelse, og anses av flere som en forutsetning for den norske velferdsstatsmodellen på sikt (NOU 2017:2).

Arbeidsledighet

Innvandrere betydelig større sannsynlighet for å være arbeidsledig som befolkningen ellers. Arbeidsledigheten har vært på vei ned de siste årene, og forskjellene har blitt mindre.

Arbeidsledighet og sysselsetting er de to vanligste målene på arbeidstilknytning. Mens arbeidsledighet sier noe om hvor mange som er uten jobb til tross for evne og ønske om å jobbe, er sysselsetting et mer direkte mål på hvor mange som faktisk er i jobb. Personer som ikke er i jobb på grunn av studier eller uførhet, inngår ikke i arbeidsledighetsstatistikken. Andelen som ikke er sysselsatt er som regel derfor betydelig høyere enn arbeidsledigheten. Både arbeidsledighet og sysselsetting defineres på ulike måter i ulike sammenhenger.

Når det gjelder arbeidsledighet publiserer SSB statistikk både om personer som er registrert helt ledige i NAV-systemet, og om personer som oppgir å være arbeidsledige i arbeidskraftundersøkelsen (AKU). Felles for de to målene for arbeidsledighet er at innvandrere har betydelig høyere sannsynlighet for å være arbeidsledig. Begge statistikkene viser også at arbeidsledigheten har vært på vei ned siden 2016, og at den har gått mest ned blant innvandrere. Mens kun 1,7 prosent av befolkningen utenom innvandrere i alderen 15-74 år var registrert arbeidsledig i tredje kvartal 2019, gjaldt dette 5,5 prosent av innvandrerne (SSB, 2019r). I AKU er det en god del flere som oppgir at de er arbeidsledige. I 2019 gjaldt dette 7,7 prosent av innvandrerne og 2,9 prosent av befolkningen for øvrig (SSB, 2020a).

Sysselsetting

Innvandrere er sysselsatt i mindre grad enn befolkningen for øvrig, men avstanden har de siste årene blitt noe mindre. I 2018 er to av tre innvandrere i alderen 20-66 år sysselsatt. Norskfødte med innvandrerforeldre er sysselsatt i høyere grad enn jevnaldrende innvandrere, men i lavere grad enn jevnaldrende med norske foreldre.

Definisjonen av sysselsetting som brukes oftest både av SSB og av internasjonale organisasjoner som ILO og OECD innebærer å være i lønnet arbeid minst 1 time i løpet av en gitt referanseuke (ILO, 2013; SSB, 2018b; OECD, 2020a). Dette må suppleres med annen statistikk dersom man vil vite mer om arbeidstimer per uke eller per år for ulike grupper. Man bør også være obs på at aldersspennet som undersøkes ofte kan være ulikt i ulike statistikker.

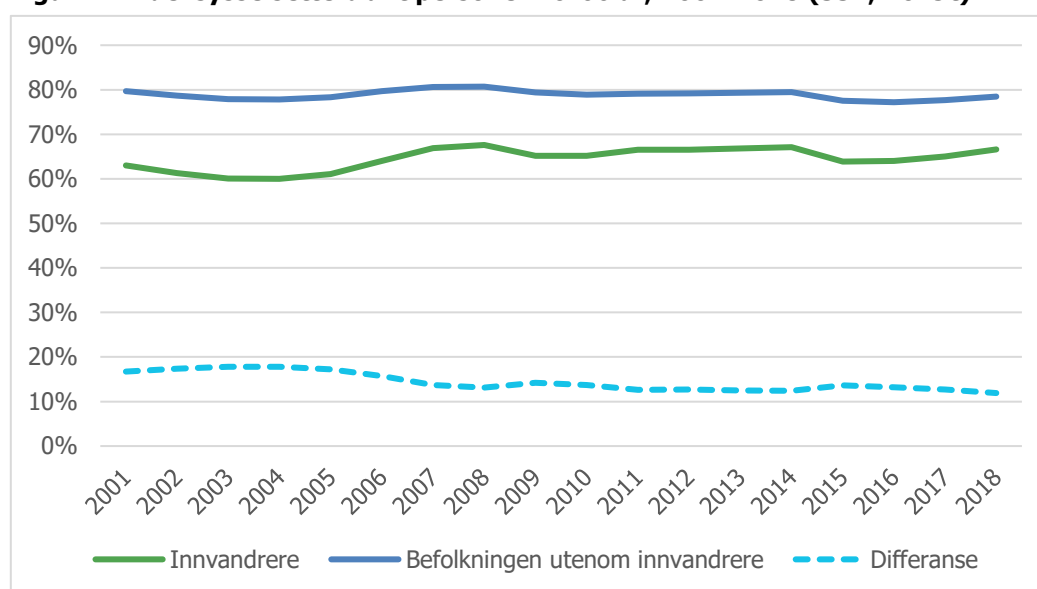
I en internasjonal sammenheng har Norge nokså høy sysselsetting. I aldersgruppen 15-64 år er 76 prosent av hele befolkningen sysselsatt i 2019, mens gjennomsnittet i både EU og OECD ligger på 69 prosent (OECD, 2020a). Når det gjelder sysselsettingen blant utenlandsfødte, er den nærmere snittet for EU og OECD, og det er mange land som scorer høyere enn Norge. I 2018 var 74 prosent av utenlandsfødte menn og 65 prosent av utenlandsfødte kvinner sysselsatt. Denne kjønnsforskjellen blant utenlandsfødte er mindre enn i de aller fleste andre OECD-land (OECD, 2020b).

Sysselsettingen vært moderat stigende i Norge mellom 2016 og 2018. Mens dette gjelder både for innvandrere og øvrig befolkning, har økningen vært marginalt sterkere blant innvandrerne (SSB, 2019a). I 2018 var 67 prosent av innvandrerne i aldersgruppen 20-66 år sysselsatt, mot 79 prosent i den øvrige befolkningen. I figur 7 ser vi at forskjellen på 12 prosentpoeng er den minste i hele perioden 2001-2018. Samtidig har det kun vært marginal endring siden 2007, og forskjellen var større tidligere på 2000-tallet. Størst var den i 2003 og 2004 med 18 prosentpoeng, før den markante økningen i arbeidsinnvandring som skjedde fra og med 2005.

Olsen (2018a; 2018b; 2020) har undersøkt sysselsetting blant norskfødte med innvandrerforeldre fra landgruppe 2. Denne avgrensningen kan begrunnes med at gruppen utgjør over 9 av 10 av alle norskfødte med innvandrerforeldre i de mest yrkesaktive aldersgruppene. Andelen som er sysselsatt i denne gruppen er høyere enn blant jevnaldrende innvandrere, men lavere enn blant jevnaldrende i befolkningen for øvrig. I aldersgruppen 20-39 år var 70 prosent av de norskfødte med innvandrerforeldre fra landgruppe 2, sysselsatt i 2018. Den tilsvarende andelen blant jevnaldrende med norske foreldre var 79 prosent. Blant unge voksne

innvandrere fra landgruppe 2, i alderen 20-39 år, var andelen 60 prosent (Olsen, 2020)⁶.

Figur 7. Andel sysselsatte blant personer 20-66 år, 2001-2018 (SSB, 2019t).

Sysselsetting og innvandringsgrunn

Blant innvandrere varierer sysselsetting mye ut fra kjønn, innvandringsgrunn og landbakgrunn. Under halvparten av kvinner med fluktbakgrunn er sysselsatt. Menn med fluktbakgrunn er den gruppen der sysselsettingen har økt mest de siste årene.

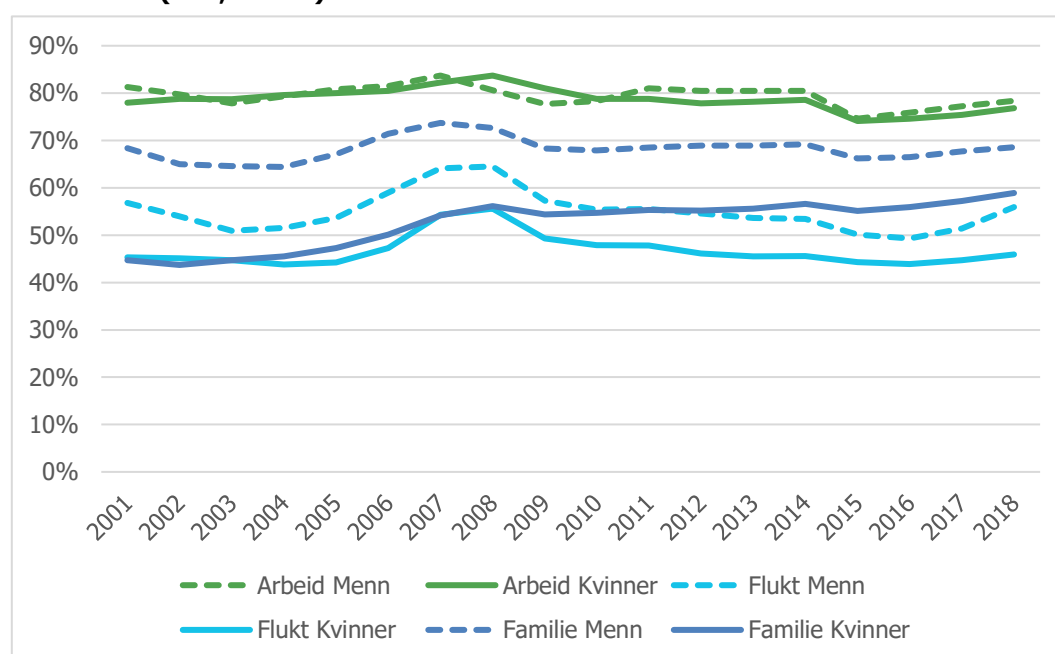
Bak sysselsettingsandelen for alle innvandrere ligger det mye variasjon mellom grupper. Ikke minst har den opprinnelige årsaken til at en person har innvandret til Norge, mye å si for sannsynligheten for sysselsetting. Mens mange arbeidsinnvandrere har en arbeidstilknytning fra dag én, er det mange grunner til å forvente at veien til (varig) sysselsetting kan være lengre og mer krevende for mange flyktninger. I aldersgruppen 20-66 år var 78 prosent av arbeidsinnvandrerne sysselsatt i 2018. Dette er omtrent på nivå med sysselsettingsandelen for denne aldersgruppen i den øvrige befolkningen. Blant flyktninger og deres familieegjenforente mellom 20 og 66 år var 52 prosent sysselsatt i 2018 (SSB, 2019v).

Sysselsettingsandelene er høyere blant menn enn blant kvinner. Mens dette gjelder både i ulike innvandringsgrupper og i majoritetsbefolkningen, er kjønnsforskjellene

⁶ Disse andelene er beregnet fra tabell A 16, A 17 og A 18 i vedlegget til Olsens rapport.

vesentlig større blant flyktninger og familieinnvandrere. I 2018 utgjorde kjønnsforskjellen i aldersgruppen 20-66 år 10 prosentpoeng både blant flyktninger og blant familieinnvandrere, mot kun 1,5 prosentpoeng blant arbeidsinnvandrere og 3,5 prosentpoeng i den øvrige befolkningen. I figur 8 ser vi at kvinner med fluktbakgrunn er den eneste gruppen der under halvparten er sysselsatt, 46 prosent i 2018. Menn med fluktbakgrunn er den gruppen der sysselsettingen har økt mest de siste årene, fra 49 prosent i 2016 til 56 prosent i 2018 (SSB, 2019v).

Figur 8. Andel sysselsatte (20-66 år) fordelt på kjønn og innvandringsgrunn, 2001-2018 (SSB, 2019v).

Det er også betydelige forskjeller i sysselsetting ut fra innvandrernes landbakgrunn. For eksempel er innvandrere fra landgruppe 1 sysselsatt i høyere grad enn innvandrere fra landgruppe 2 – henholdsvis 76 prosent og 59 prosent i aldersgruppen 20-66 år i 2018 (SSB, 2019t). Dette har sammenheng med at det er stort overlapp mellom landbakgrunn og innvandringsgrunn – de fleste flyktninger har bakgrunn fra landgruppe 2. Når dette er sagt, er det likevel systematiske forskjeller i sysselsetting ut fra landbakgrunn som ikke kan reduseres til betydningen av innvandringsgrunn. For eksempel er sysselsettingen 18 prosentpoeng høyere blant innvandrere fra Afghanistan enn blant innvandrere fra Somalia, to grupper som i all hovedsak består av flyktninger og familiegjenforente til flyktninger (SSB, 2019u).

Flyktningers sysselsetting over tid

Sysselsettingen blant flyktninger stiger raskt de første årene etter bosetting, men stagnerer eller faller ved 7-10 års botid.

I statistikken som er omtalt så langt omfatter de ulike gruppene både personer med kort og lang botid i Norge. Særlig blant flyktninger med kort botid forventer vi å finne lav sysselsetting. Blant flyktninger i alderen 20-66 år med mindre enn 4 års botid i 2018 var 27 prosent sysselsatt, mens 50 prosent av flyktninger med 4-7 års botid og 60 prosent av flyktninger med 7 års botid eller mer var sysselsatt (SSB, 2019v).

Selv om tall som dette kan fortelle oss noe om betydningen av botid for sysselsetting, er det kun et stillbilde av situasjonen for grupper med ulik botid ved et gitt måletidspunkt. Registerstudier med longitudinelle design kan følge individer gjennom et løp med årlige målinger, og slik gi oss et mer dynamisk bilde og mer presise svar om betydningen av botid. Gjennom slik forskning har Bratsberg m.fl. (2016; 2017) dokumentert at sysselsettingen blant flyktninger stiger raskt de første årene etter bosetting, før det er en tendens etter 7-10 års botid til at andelen faller noe for menn, og stagnerer for kvinner. Røed m.fl. (2019) finner at et lignende mønster også gjør seg gjeldende for de første årskullene med flyktninger som deltok i introduksjonsprogrammet.

Hernes og kolleger (2019) undersøker sysselsettingsandeler blant flyktninger i de tre skandinaviske landene frem til 8 år etter bosetting. Mens man i Danmark har lagt mest vekt på å få flyktninger raskt i arbeid, ser vi at andelen sysselsatte i Norge og Sverige overstiger den i Danmark etter 3-5 år. Ved 8 års botid er andelen noe høyere i Norge enn i Sverige. Samtidig tyder svensk forskning med et lengre tidsperspektiv på at man der ikke ser den samme stagningen ved 7-10 års botid som i Norge, men heller at andelen der fortsetter å stige sakte frem mot 15-20 års botid (Åslund m.fl., 2017; Ruist, 2018).

Arbeidstid

Blant lønnsinntakere er det moderate forskjeller i arbeidstid mellom innvandrere og øvrig befolkning. Innvandrere jobber noe oftere deltid, særlig innvandrere fra landgruppe 2. Ufrivillig deltid er mer utbredt blant innvandrere enn blant deltidsansatte i øvrig befolkning.

Statistikken som er omtalt så langt bygger på et todelt mål på sysselsetting, der 1 times arbeid i referanseuken er nok til å bli regnet som sysselsatt. Det er nyttig å supplere dette med statistikk om arbeidstid.

Blant lønsmottakere⁷ i alderen 20-66 år jobbet 63 prosent av innvandrere heltid, definert som 35 timer eller mer i uken i 2018. Til sammenligning var den tilsvarende andelen 70 prosent blant lønsmottakere i den øvrige befolkningen. Videre jobber 56 prosent av lønsmottakende innvandrere fra landgruppe 2 heltid, mens det samme gjelder 70 prosent av lønsmottakende innvandrere fra landgruppe 1. Andelen som jobber mindre enn 10 timer i uka er tilnærmet lik blant innvandrerne (7 prosent) som blant lønsmottakere i befolkningen for øvrig (6 prosent) (SSB, 2019a).

Innvandrere fra landgruppe 2 jobber altså oftere deltid enn befolkningen ellers. I arbeidskraftundersøkelsen 2019 svarte 17 prosent av de deltidsansatte innvandrerne at de har forsøkt å få avtalt lengre arbeidstid. Dette kan omtales som undersyssestilling eller ufrivillig deltid. Den tilsvarende andelen blant deltidsansatte i øvrig befolkning var 9 prosent. Om man ser nærmere på kjønn og todelt landbakgrunn, er det menn fra landgruppe 2 som i størst grad rapporterer om undersyssestilling. Av de deltidsansatte i denne gruppen hadde 21 prosent forsøkt å få avtalt en større stillingsprosent (SSB, 2020a). Grufforskjellene i arbeidstid og undersyssestilling har sammenheng med at særlig innvandrere fra landgruppe 2 er overrepresentert i yrker der deltid er utbredt. Dette gjelder blant annet yrker innen renhold, pleie og omsorg (Olsen, 2019).

⁷ Personer som ikke er sysselsatt inngår ikke i statistikken. I og med at sysselsettingen er lavere blant innvandrere, ville forskjellene blitt noe større om andelen var beregnet ut fra alle personer i en viss alder heller enn fra alle lønsmottakere.

5 Økonomisk integrering

Den norske samfunnsmodellen bygger på et mål om små forskjeller (Finansdepartementet, 2019). Store forskjeller i levekår mellom innvandrere og øvrig befolkning kan være til hinder for integreringen. Utjevning av levekårsforskjeller er derfor et sentralt mål i integreringspolitikken. Veien til dette går primært gjennom arbeidsdeltakelse og økonomisk selvforsørgelse, og økonomisk integrering henger derfor tett sammen med integrering på arbeidsmarkedet. Samtidig kan mange arbeidsforhold være preget av midlertidighet, ufrivillig deltid og lav inntekt. Dermed er det verdifullt å undersøke tilstand og utviklingstrekk i inntektsforhold uavhengig av sysselsettingsstatistikken.

I tillegg til arbeidsmarkedet skaper også boligmarkedet i Norge rammer for folks økonomi og levekår. Boligeiendom utgjør en stor del av formuen for mange, og med den langvarige prisveksten i boligmarkedet kan dette være en viktig driver av økonomiske forskjeller.

Inntekt

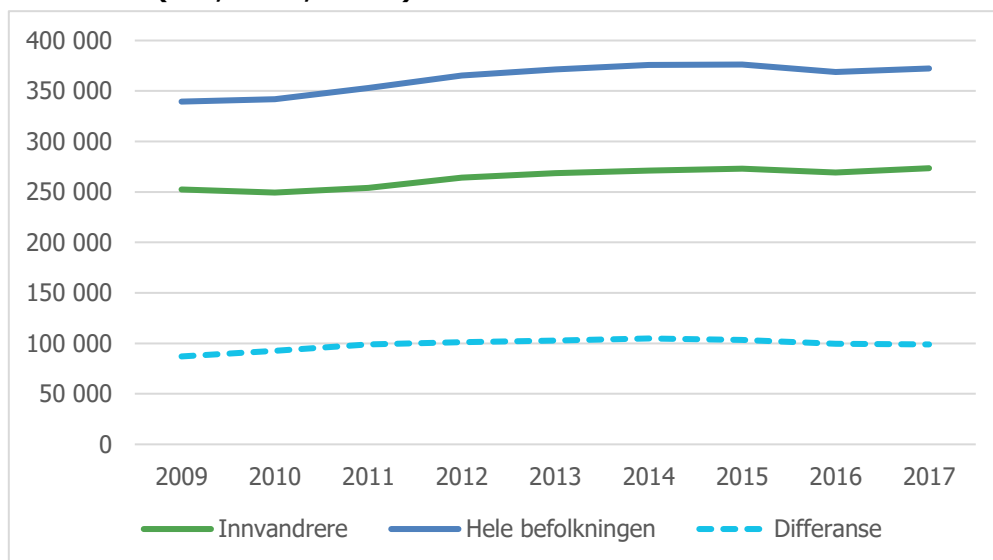
Innvandrere har lavere medianinntekt enn befolkningen som helhet. Medianinntekten blant arbeidsinnvandrere stiger raskere enn i befolkningen som helhet, mens personer med fluktbakgrunn har hatt en negativ inntektsutvikling de siste årene.

Som gruppe har innvandrere et lavere inntektsnivå enn den øvrige befolkningen. I 2017 var det en forskjell på omtrent 100 000 kroner mellom inntektsnivået blant innvandrere og inntektsnivået i hele befolkningen, målt som medianinntekt etter skatt⁸, justert for husholdningsstørrelse⁹. I figur 9 er inntektstallene for perioden 2009 til 2017 justert til 2017-kroner. Forskjellen mellom innvandrere samlet og befolkningen samlet økte mellom 2009 og 2014, før den gikk noe ned mellom 2014 og 2017.

⁸ Utover yrkesinntekter omfatter statistikken også overføringer fra det offentlige, samt eventuelle kapitalinntekter.

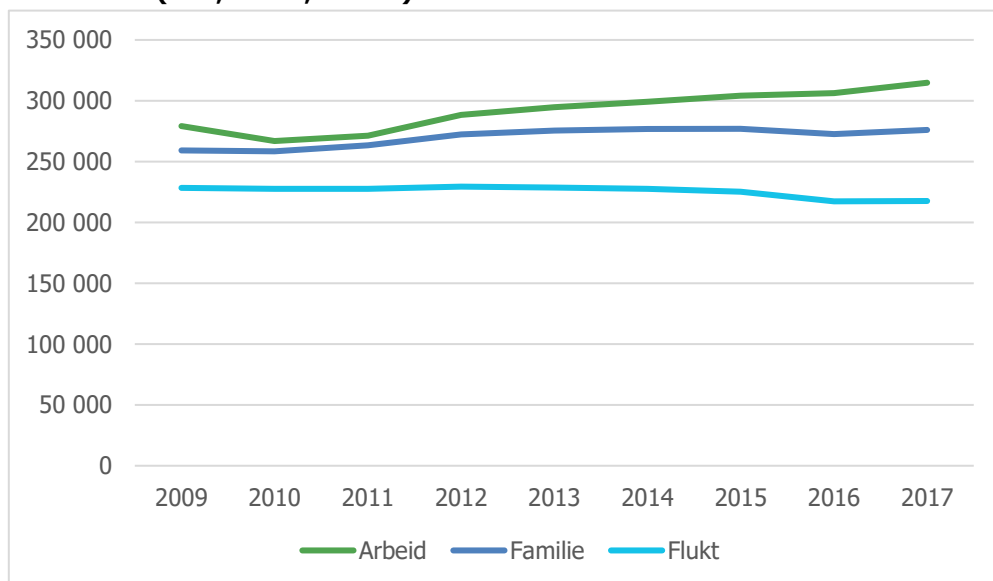
⁹ SSB bruker EUs skala til å justere inntekt for husholdningsstørrelse. I denne skalaen får første voksne husholdningsmedlem vekt lik 1,0, mens neste voksne får vekt lik 0,5 og barn vekt lik 0,3. Se f. eks. Omholt (red., 2019).

Figur 9. Medianinntekt etter skatt i 2017-kroner, justert for husholdningsstørrelse, 2009-2017 (SSB, 2019I; 2020b).

Medianinntekten er særlig lav blant personer med fluktbakgrunn, med en medianinntekt på 218 000 kroner i 2017. I figur 10 ser vi at disse også har hatt en negativ inntektsutvikling i løpet av perioden. Mens hele befolkningen, arbeidsinnvandrere og til en viss grad også familieinnvandrere har hatt en positiv inntektsutvikling, har medianinntekten for personer med fluktbakgrunn økt mindre enn konsumprisindeksen (SSB, 2019I; 2020b).

Figur 10. Medianinntekt etter skatt i 2017-kroner, justert for husholdningsstørrelse, 2009-2017 (SSB, 2019I; 2020b).

I alle grupper er medianinntekten høyest blant dem med botid over 10 år, og lavest blant dem med botid under 3 år. Arbeidsinnvandrere med over 10 års botid oppnår en medianinntekt omtrent på nivå med befolkningen som helhet. I 2017 hadde flyktninger med botid over 10 år en medianinntekt på 268 700 kroner, noe som var omtrent 100 000 kroner mer enn dem med under 3 års botid, 70 000 kroner mer enn dem med 3 til 6 års botid, og 40 000 kroner mer enn dem med 6 til 10 års botid – men fremdeles over 100 000 kroner mindre enn medianinntekten for hele befolkningen (SSB, 2019).

Igjen kan man finne ut mer om betydningen av botid i registerstudier med longitudinelt design. Røed m.fl. (2019) finner at gjennomsnittlig årsinntekt stabiliserer seg og flater ut ved omtrent 10 års botid for de fleste undergrupper av personer med fluktbakgrunn. I en gjennomgang av inntektsforløp for tidligere deltakere i introduksjonsprogrammet, finner Riksrevisjonen (2019) at 16 prosent av de som er i jobb fem år etter avsluttet program, har en årsinntekt før skatt på under 100 000 kroner. Videre er det bare 10 prosent som oppnår en inntekt på nivå med medianinntekten for hele befolkningen, syv år etter avsluttet program.

Etterkommeres inntektsnivå

Norskfødte med innvandrerforeldre har som gruppe et inntektsnivå som er høyere enn jevnaldrende innvandrere, men lavere enn jevnaldrende med norske foreldre. Etterkommerne har et høyere inntektsnivå enn foreldrene deres hadde i tilsvarende alder.

I aldersgruppen 25 til 39 år hadde etterkommerne en medianinntekt i 2015 som var 21 prosentpoeng høyere enn innvandrerne (Strøm og Bye, 2017). Likevel er det et stykke opp til inntektsnivået blant jevnaldrende med norske foreldre. Målt ved gjennomsnittlig yrkesinntekt blant personer i 30-årene utgjorde forskjellen 11 prosentpoeng i 2016 (Epland og Kirkeberg, 2018a). Etterkommernes inntekt varierer mye ut fra foreldrenes landbakgrunn. Særlig norskfødte med indiske foreldre har et høyt inntektsnivå, som også er høyere enn blant jevnaldrende med norske foreldre (Epland og Kirkeberg, 2018a; Kirkeberg og Strøm, 2019).

Enkelte studier har dokumentert inntektsmobilitet mellom generasjoner ved å sammenligne inntektsnivået blant etterkommere med inntektsnivået blant foreldrene da de var i tilsvarende alder (Hermansen, 2016; Epland og Kirkeberg, 2018b; Kirkeberg, 2019b). Kirkeberg (2019b) kobler informasjon om etterkommernes og foreldrenes inntekt for seks ulike landbakgrunnsgrupper, og finner i alle gruppene at sønnene og døtrene har et høyere inntektsnivå i 2017 enn det fedrene og mødrene hadde i 1993.

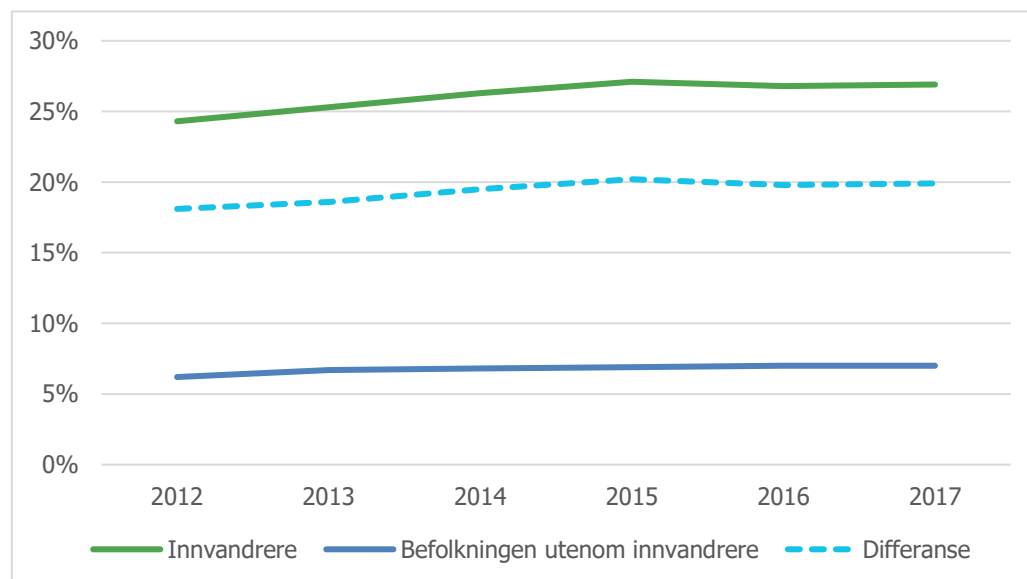
Vedvarende lavinntekt

Innvandrere er sterkt overrepresentert i lavinntektsstatistikken. Særlig gjelder det innvandrere fra landgruppe 2, der en av tre bor i en husholdning med vedvarende lavinntekt.

En mye brukt operasjonalisering av lavinntekt omfatter personer som har inntekt (etter skatt og justert for husholdningsstørrelse) under 60 prosent av den nasjonale medianinntekten¹⁰. Dette gjaldt 31 prosent av alle innvandrere i 2017, mot 11 prosent i hele befolkningen¹¹. Videre inngår så mange som 46 prosent av alle med fluktbakgrunn i lavinntektsgruppen (Omholt og Støren, 2019).

Vedvarende lavinntekt defineres som å ha en lavere gjennomsnittsinntekt over en periode på tre år enn den gjennomsnittlige lavinnteksgrensen for de samme årene. For treårsperioden 2015-2017 gjaldt dette 27 prosent av innvandrere, mot 7 prosent av den øvrige befolkningen (IMDi, 2019b). Figur 11 viser utviklingen fra treårsperioden 2012-2012 har gitt små utslag. Andelen blant innvandrere har imidlertid steget med 3 prosentpoeng.

Figur 11. Andel personer som bor i husholdninger med vedvarende lavinntekt, 2010-2012 til 2015-2017 (IMDi, 2019b).

¹⁰ Målet er altså relativt, og ikke et mål på absolutt materiell fattigdom. Lavinntektsgruppa kan vokse selv ved generelt stabil eller økende inntekt i gruppa, så lenge medianinntekten øker mer.

¹¹ I denne statistikken er studenter holdt utenfor.

I Levekårsundersøkelsen blant innvandrere (LKI 2016)¹² opplever 21 prosent av respondentene at det er vanskelig å få pengene til å strekke til. Til sammenligning var det 6 prosent i en undersøkelse blant hele befolkningen i 2015 som uttrykte det samme. 12 prosent av innvandrertilvalget oppgir at de har problemer med å betale husleie, 22 prosent oppgir at de ikke har råd til en ukes ferie, og 41 prosent oppgir at de ikke ville klart en uforutsett utgift på 10 000 kroner. De tilsvarende i befolkningen som helhet er betydelig lavere, henholdsvis 3, 6 og 20 prosent (Enes, 2017).

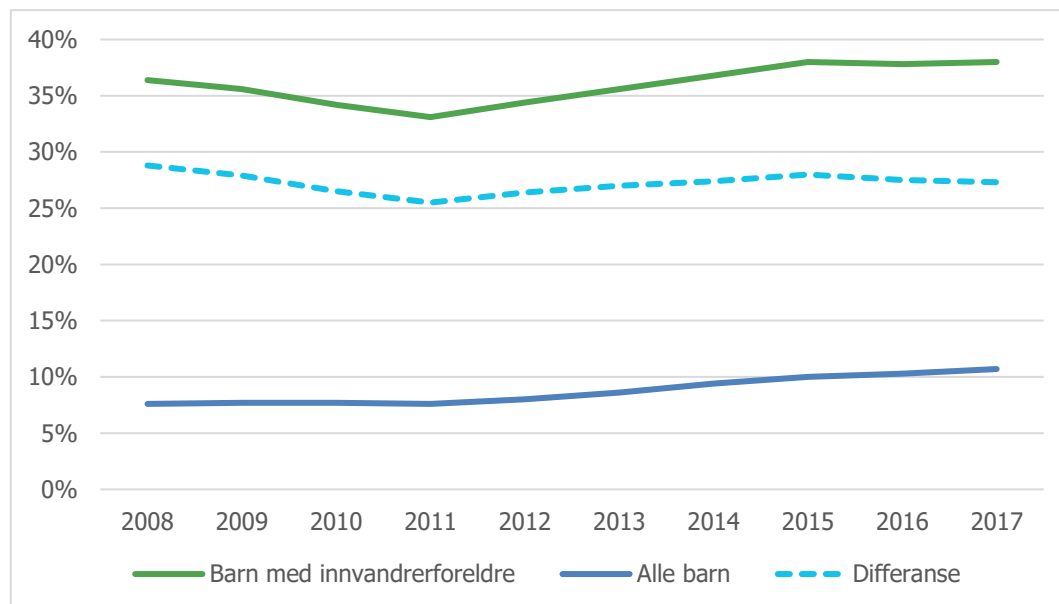
Barnefattigdom

Barn i innvandrerfamilier utgjør over halvparten av barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt.

Andelen av alle barn under 18 år som bor i husholdninger med vedvarende lavinntekt i Norge har økt fra 4 prosent i år 2000 til 11 prosent i 2017 (Epland og Normann, 2019). Blant barn av innvandrere bor hele 38 prosent i husholdninger med vedvarende lavinntekt. I figur 12 ser vi at denne andelen har variert noe, og til sammen økt moderat med 2 prosentpoeng fra 2008 til 2017. Dette innebærer altså store, men nokså stabile forskjeller mellom barn av innvandrere og øvrige barn. Når antallet barn i innvandrerfamilier har økt betraktelig i perioden, betyr det samtidig at barn av innvandrere utgjør en stadig voksende andel av barna som opplever vedvarende lavinntekt. Til sammen bodde omtrent 105 000 barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt i 2017, hvorav 56 prosent er barn av innvandrere. Dette er en økning på 14 prosentpoeng siden 2008 (Epland og Normann, 2019).

¹² Utvalget i LKI 2016 var omtrent 4 400 innvandrere i alderen 16-74 år, med minst to års botid, med bakgrunn fra Polen, Bosnia-Hercegovina, Kosovo, Tyrkia, Irak, Iran, Afghanistan, Pakistan, Sri Lanka, Vietnam, Eritrea og Somalia (Wiggen, 2017).

Figur 12. Andel barn som bor i husholdninger med vedvarende lavinntekt, 2006-2008 til 2015-2017 (SSB, 2019k; Epland og Normann, 2019).

Boforhold

Innvandrere er langt sjeldnere boligeiere enn øvrig befolkning. Innvandrere er også mer utsatt for trangboddhet. Blant unge voksne etterkommere som har flyttet hjemmefra er eierandelen ikke så ulik den blant jevnaldrende med norske foreldre.

I internasjonale sammenhenger utmerker den norske boligmodellen seg med en høy eierandel, en høy andel lånefinansierte boliger, og en lav andel offentlig subsidierte leieboliger (Eurostat, 2019; OECD, 2020c). Videre har det norske boligmarkedet vært preget av sterk prisstigning gjennom 1990-, 2000- og 2010-tallet (SSB, 2020c). Boligeiendom utgjør en stor andel av formuen for mange. Mekanismene på boligmarkedet har potensiale til å skape økonomiske vinnere og tapere, og til å videreføre økonomisk ulikhet fra generasjon til generasjon (Umblis m.fl., 2019).

Eierandelen er betydelig lavere blant innvandrere enn den er i befolkningen for øvrig. I 2018 bodde 57 prosent av innvandrerne fra landgruppe 2 og 60 prosent av innvandrere fra landgruppe 1 i en selveid bolig, mot 86 prosent i den øvrige befolkningen (SSB, 2019d). Mens det er nokså små forskjeller i eierandel mellom innvandrere fra landgruppe 1 og innvandrere fra landgruppe 2, er det betydelige forskjeller mellom innvandrere fra ulike enkeltland. For eksempel er eierandelen høy blant innvandrere fra Sri Lanka, Vietnam og Pakistan, men svært lav blant innvandrere fra Somalia, Syria og Eritrea. Eierandelen blant innvandrere er høyest for dem med lengst botid. Blant innvandrere fra landgruppe 1 er omtrent halvparten

eiere ved 4 års botid, mens 80 prosent eier egen bolig ved 15 års botid. Blant innvandrere fra landgruppe 2 er halvparten eiere ved 6 års botid, og ved 22 års botid eier 79 prosent egen bolig (Normann, 2017).

Norskfødte med innvandrerforeldre flytter i gjennomsnitt senere hjemmefra enn jevnaldrende med norske foreldre. I 2016 bodde 47 prosent av etterkommere i alderen 18-35 år sammen med sine foreldre, mot 28 prosent av jevnaldrende med norske foreldre. Blant unge voksne som har flyttet hjemmefra, er imidlertid eierandelen ikke så ulik mellom de to gruppene. 61 prosent av etterkommerne som hadde flyttet hjemmefra bodde i en selveid bolig, mot 68 prosent av jevnaldrende med norske foreldre (Normann, 2017).

Trangboddhet er mer utbredt blant innvandrere enn i befolkningen for øvrig. Husholdninger regnes som trangbodd av SSB når det er under 25 kvadratmeter per person, og færre rom enn beboere. I 2018 gjaldt dette 30 prosent av innvandrere fra landgruppe 2. Samme år var det 17 prosent av innvandrere fra landgruppe 1 og 8 prosent av den øvrige befolkningen som bodde trangt (SSB, 2019e). I Oslo er det en særlig høy andel trangbodde husholdninger, og her er det også større forskjeller mellom innvandrerhusholdninger og øvrige husholdninger (Utne og Andersen, 2018).

I LKI 2016 (LKI 2016) oppgir 34 prosent av utvalget at det enten er færre rom enn beboere i deres husholdning, eller at de bor alene på ett rom. Samtidig er andelen som opplever boligen som for liten, noe mindre (19 prosent) (Vrålstad, 2017). I tilleggsutvalget blant norskfødte med innvandrerforeldre¹³ er det også 34 prosent som oppgir at enten bor alene på ett rom eller at det er færre rom enn beboere i boligen. Dette kan sammenlignes med 15 prosent i samme alder som oppgir det samme i en undersøkelse blant hele befolkningen. Kun 10 prosent av etterkommerne vurderer imidlertid at boligen er for liten (Vrålstad, 2018).

¹³ I forbindelse med LKI 2016 ble det gjort en tilleggsundersøkelse blant norskfødte med innvandrerforeldre. Dette utvalget bestod av omtrent 1 050 etterkommere i alderen 16-39 år, med foreldre fra Tyrkia, Pakistan, Sri Lanka og Vietnam (Østby, 2018).

6 Sosial og politisk integrering

Hverdagsintegrering og retten til å leve et fritt liv utgjør de to siste av fire innsatsområder i regjeringens integreringsstrategi (Kunnskapsdepartementet, 2018). Mens utdanning, arbeid og økonomi er selvsikre områder når vi skal gjøre opp status for integreringen, vet vi samtidig at dette ikke er uttømmende og at det finnes andre viktige arenaer for integrering. Fremveksten av begrepet «hverdagsintegrering» bidrar til å synliggjøre at viktige integreringsprosesser også finner sted i mellommenneskelige relasjoner i det hverdagslige livet (Språkrådet, 2016).

Det leder oppmerksomheten til forhold som sosiale bånd, tillit og tilhørighet, og til frivillig sektor som en viktig arena. Videre er naturligvis den politiske arenaen en viktig arena for samfunnsdeltakelse, der man har muligheten til å la sin stemme bli hørt og påvirke hvordan vi styres, på statlig og lokalt nivå. Vi bør også være oppmerksomme på at sosial integrering ikke bør forstås som en enveis prosess, og at storsamfunnet og den øvrige befolkningen også spiller en viktig rolle. Rasisme og diskriminering kan åpenbart utgjøre en trussel mot integreringen, og er noe myndighetene har klare mål om å bekjempe (Departementene, 2019). Til slutt er det også fornuftig å undersøke negativ sosial kontroll og kriminalitet som «omvendte» mål for sosial integrering. Alvorlige begrensninger av individuell er til hinder for deltakelse og integrering, mens kriminalitet er å betrakte som uttrykk for antisosial atferd som bryter samfunnets regler.

Opplevd tilhørighet til Norge

De fleste innvandrere uttrykker en høy grad av tilhørighet til Norge. Mange har samtidig en sterk tilknytning til opprinnelseslandet.

Respondentene i LKI 2016 uttrykker i gjennomsnitt en høy grad av tilhørighet til Norge. I mange landgrupper velger nær halvparten det sterkeste alternativet langs en 7-punkt-skala, mens gjennomsnittet i undersøkelsen er 5,5. Dette virker ikke å gå på bekostning av en samtidig opplevd tilhørighet til opprinnelseslandet. Langs den samme skalaen er gjennomsnittet for dette 5,2. Respondentene med lengst botid uttrykker en sterkere tilhørighet til Norge, og en noe svakere tilhørighet til opprinnelseslandet (Pettersen, 2017).

Norskfødte med innvandrerforeldre uttrykker en sterkere tilhørighet til Norge. Over halvparten velger det sterkeste alternativet, og gjennomsnittet i utvalget er 6,2 langs 7-punkt-skalaen. Mange etterkommere uttrykker også en viss tilhørighet til foreldrenes hjemland, men her er det større spredning i svarene. Gjennomsnittet i utvalget er 4,5 (Pettersen, 2018b).

Tillit

Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre uttrykker i gjennomsnitt mindre tillit til folk flest enn øvrig befolkning. Samtidig har de tillit til det politiske system, politi og rettsvesen på nivå med befolkningen ellers.

I forskningen på tillit er det vanlig å skille mellom vertikal og horisontal tillit. Vertikal tillit viser til tilliten til sentrale samfunnsinstitusjoner, mens horisontal tillit viser til tilliten til folk flest. I internasjonale sammenligninger scorer de nordiske landene som regel høyt på begge typer tillit. Et sentralt tema for Brochmann II-utvalget (NOU 2017:2) var hvorvidt innvandring innebærer en utfordring for tillit og samhold i det norske samfunnet.

I LKI 2016 ble respondentene bedt om å uttrykke sin tillit til folk flest langs en skala fra 0 til 10, der 0 betyr at man «ikke kan være for forsiktig når en har med andre å gjøre» og 10 betyr at «folk flest er til å stole på». Her tyder resultatene på at innvandrere i gjennomsnitt har mindre tillit til folk flest enn befolkningen som helhet. Gjennomsnittet var 1,5 poeng lavere på 11-punkt-skalaen enn gjennomsnittet i et utvalg blant hele befolkningen i 2013. Blant de 12 landgruppene uttrykker personer fra Sri Lanka høyest, og personer fra Polen lavest generalisert tillit (Blom, 2017; Støren, 2019).

Norskfødte med innvandrerforeldre uttrykker i gjennomsnitt noe høyere generalisert tillit enn innvandrere i samme aldersgruppe, men lavere enn nivået blant jevnaldrende i hele befolkningen (Pettersen, 2018a). På samme måte som med politisk tillit, er det en sammenheng mellom selvopplevd diskriminering og generalisert tillit. Både blant innvandrere og etterkommere uttrykker personer som har opplevd diskriminering en lavere grad av tillit til folk flest (Støren, 2019).

I Erdal og kollegers undersøkelse blant unge voksne med og uten innvandrerbakgrunn (Erdal m.fl., 2019)¹⁴ er den generaliserte tilliten målt ved spørsmål om i hvor stor grad man vurderer folk flest til å være hjelpsomme, rettferdige og til å stole på. Her uttrykker unge voksne med norske foreldre en noe høyere grad av generalisert tillit enn unge voksne med innvandrerbakgrunn.

Når det gjelder horisontal tillit tyder resultatene fra LKI 2016 på at innvandrere har tillit til viktige samfunnsinstitusjoner minst på nivå med befolkningen for øvrig. Gjennomsnittet for tillit til det politiske systemet var her 0,5 poeng høyere langs en 11-punkt-skala, enn det var i en sammenlignbar undersøkelse blant hele

¹⁴ Denne undersøkelsen ble gjennomført blant unge voksne i Norge, Sverige og Danmark. Det norske utvalget består av omtrent 3 800 unge voksne mellom 20 og 36 år, hvorav omtrent 1 600 er innvandrere fra Irak, Somalia, Pakistan, Polen og Tyrkia, omtrent 1 750 er etterkommere med foreldre fra Irak, Somalia, Pakistan, Polen, Tyrkia og Vietnam, mens omtrent 500 har norske foreldre.

befolkningen i 2013. I alle de tolv landgruppene er den politiske tilliten målt til å være høyere eller på nivå med tilliten i hele befolkningen. Videre har politisk tillit en sammenheng med alder ved innvandring, på den måten at den er høyest blant dem som innvandret da de var 40 år eller eldre, og lavest blant dem som innvandret som barn. I gjennomsnitt er tilliten til politiet også litt høyere blant innvandrere, mens tilliten til rettsvesenet er på nivå med befolkningen for øvrig (Blom, 2017; Støren, 2019).

Blant etterkommere i alderen 16-39 år er tilliten til politi, rettsvesen og det politiske system omtrent på nivå med jevnaldrende i hele befolkningen (Pettersen, 2018a). Både blant innvandrere og etterkommere uttrykker personer som har opplevd diskriminering en lavere grad av politisk tillit (Støren, 2019). I Erdal og kollegers undersøkelse blant unge voksne (Erdal m.fl., 2019) var det små forskjeller mellom grupper i den uttrykte tilliten til stat, storting, politikere og politi.

Sosiale bånd

Tre av fire innvandrere har minst en venn uten innvandrerbakgrunn, mens under halvparten i befolkningsundersøkelser oppgir å ha innvandrere i sin vennekrets. De siste årene har kontakt og vennskap mellom personer med og uten innvandrerbakgrunn gradvis blitt mer vanlig.

I LKI 2016 oppgir 96 prosent av utvalget at de har minst en god venn. Videre er det 23 prosent av disse som kun har personer med innvandrerbakgrunn blant deres gode venner (Sandnes, 2017). Ut fra dette kan vi beregne at 71 prosent av utvalget har personer uten innvandrerbakgrunn i sin nære vennekrets. Dette er en høyere andel enn det som ble målt ved de tidligere levekårsundersøkelsene blant innvandrere i 2006 og 1996. I begge disse undersøkelsene var det om lag seks av ti som svarte bekreftende på at de hadde minst en god norsk venn (Blom, 2008). Ulikheter i spørsmålsformulering og utvalgssammensetning gjør imidlertid at disse tallene ikke er direkte sammenlignbare.

Blant norskfødte med innvandrerforeldre er det færre som oppgir at de ikke har personer med norske foreldre i sin nære vennekrets. Dette gjelder om lag en av ti av etterkommerutvalget i LKI 2016 (Egge-Hoveid, 2018b).

I SSBs årlige spørreundersøkelse om holdninger til innvandrere og innvandring svarer 80 prosent av respondentene i 2019 bekreftende på at de har kontakt med innvandrere, «(...) f.eks. på jobben, i nabolaget, blant venner, familie e.l.». Dette er den høyeste andelen siden undersøkelsen startet opp i 2002, da 67 prosent oppga at de hadde slik kontakt. Andelen som oppgir at de har innvandrere i sin vennekrets har også gått opp i perioden, fra 27 prosent i 2002 til 39 prosent i 2019 (Strøm, 2019).

Deltakelse i frivillighet

Frivillig deltakelse kan være en nyttig arena for integrering. Innvandrere deltar i mindre grad i frivillighet enn befolkningen for øvrig.

Internasjonale sammenligninger tyder på at Norge er blant landene i verden som har høyest deltakelse i frivillig arbeid (Wollebæk og Sivesind, 2010). Undersøkelser av frivillig deltakelse blant innvandrere i Norge har ikke gitt entydige resultater, men samlet tyder den tilgjengelige empirien på at innvandrere deltar i mindre grad enn befolkningen for øvrig. Blant personer som er aktive bruker imidlertid innvandrerne i snitt mer tid enn øvrige på frivillig deltakelse. Personer som har høy utdanning og høy inntekt deltar oftere i frivillighet. Blant innvandrere spiller også landbakgrunn, botid og norskferdigheter en rolle (Eimhjellen, 2016; Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor, 2017; Eimhjellen og Arnesen, 2018).

I LKI 2016 oppgir 16 prosent av utvalget å ha utført gratisarbeid for en organisasjon i løpet av det siste året. Til sammenligning var det 37 prosent i en undersøkelse blant hele befolkningen i 2014 som oppga det samme (With, 2017). På det samme målet er det imidlertid små forskjeller mellom norskfødte med innvandrerforeldre og jevnaldrende med norske foreldre. I aldersgruppen 16-39 år er det 32 prosent av etterkommerne og 35 prosent av et befolkningsutvalg som oppgir å ha utført slikt gratisarbeid (Dalen, 2019).

Valgdeltakelse

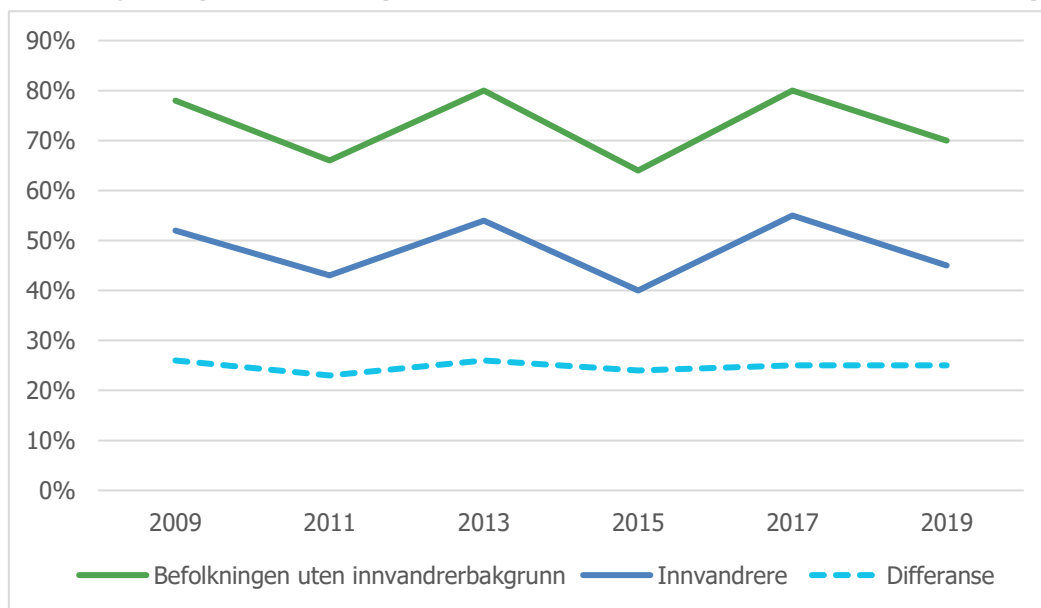
Valgdeltakelsen er betydelig lavere blant personer med innvandrerbakgrunn enn befolkningen for øvrig. Forskjellene har vært nokså stabile de siste 10 årene.

Ved stortingsvalg må man være norsk statsborger for å ha stemmerett. Ved kommunevalg har også utenlandske statsborgere med minimum tre års lovlig opphold, stemmerett. I figur 13 ser vi at forskjellen i valgdeltakelse mellom befolkningen uten innvandrerbakgrunn og innvandrere med statsborgerskap har vært nokså stabil rundt 25 prosentpoeng de siste 10 årene, både ved stortingsvalg og kommunevalg.

Kommunestyre- og fylkestingsvalget i 2019 fikk en total valgdeltakelse på 65 prosent. Deltakelsen blant innvandrere med norsk statsborgerskap var 45 prosent, mens den var 31 prosent blant stemmeberettigede utenlandske statsborgere (SSB, 2019w). Valgdeltakelsen er jevnt over høyere ved stortingsvalg. Ved valget i 2017 deltok 55 prosent av innvandrere med norsk statsborgerskap og 57 prosent av norskfødte med innvandrerforeldre, mens den samlede valgdeltakelsen var 78

prosent. Det er tydelige forskjeller i valgdeltakelse ut fra landbakgrunn, mens betydningen av botid anslås å være moderat (Kleven, 2019).

Figur 13. Valgdeltakelse i stortings- og kommunevalg blant personer med norsk statsborgerskap, 2009-2019 (Henriksen, 2010; Kleven, 2017; 2019; SSB, 2019w).

I alle grupper økte valgdeltakelsen i 2019 fra forrige kommunevalg. Den største økningen kom blant norskfødte med innvandrerforeldre, fra 38 prosent til 46 prosent. Som vi vet er dette en yngre gruppe enn de andre gruppene. Økningen kan dermed delvis skyldes en effekt av at gruppen blir eldre og at mange når en alder der deltakelsen typisk er høyere. Fra analyser av tidligere valg vet vi at etterkommerne stemmer i høyere grad enn innvandrere i samme alder, men at avstanden opp til jevnaldrende med norske foreldre er større (Kleven, 2017; 2019).

Politisk representasjon

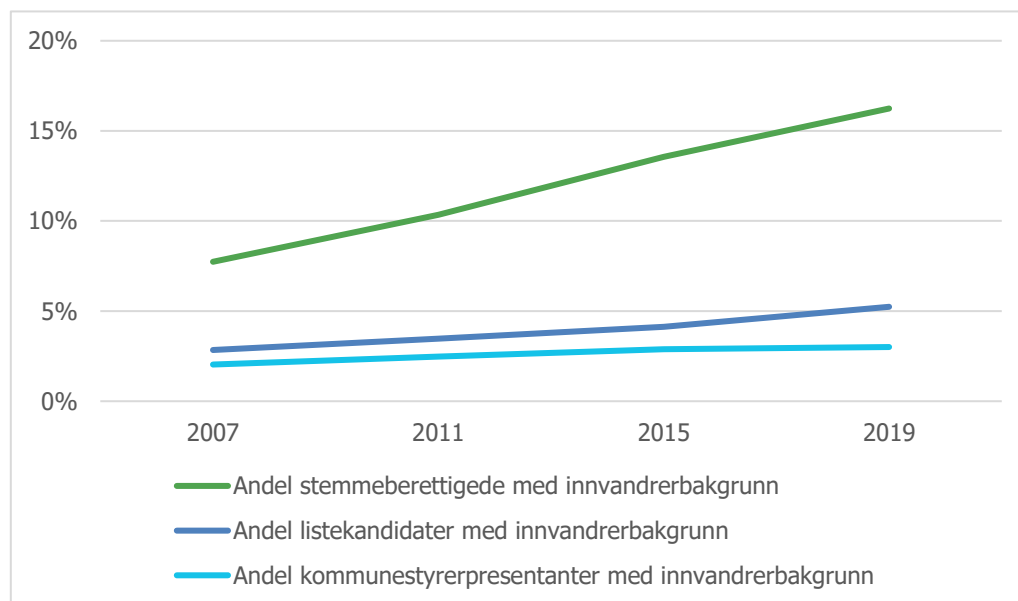
Personer med innvandrerbakgrunn er underrepresentert i viktige politiske institusjoner, som regjeringen, stortinget og kommunestyret. Underrepresentasjonen har blitt større de siste årene i tråd med at andelen med innvandrerbakgrunn blant stemmeberettigede har økt.

Ved inngangen til 2020 hadde ingen av regjeringens 21 statsråder innvandrerbakgrunn, mens det blant 53 statssekretærer var én person med vest-europeisk innvandrerbakgrunn. Seks av de 169 stortingsrepresentantene er enten

innvandrere eller norskfødte med innvandrerbakgrunn. Dette tilsvarer halvparten av antallet som skulle til dersom de stemmeberettigede med innvandrerbakgrunn, 7 prosent ved stortingsvalget i 2017, skulle vært proporsjonalt representert i matematisk forstand (Kleven, 2019).

Ved kommunevalget i 2019 hadde omtrent 680 000 personer med innvandrerbakgrunn stemmerett, omtrent 2 800 personer med innvandrerbakgrunn stilte som kandidat, og i underkant av 300 personer med innvandrerbakgrunn ble stemt inn i et kommunestyre (SSB, 2019q; 2020d; 2020e). FIGUR viser at det siden 2007 har vært en moderat økning i andelen kandidater, og en minimal økning i andelen representanter, som har innvandrerbakgrunn. I samme periode har det vært en brattere økning i andelen stemmeberettigede som har innvandrerbakgrunn. Vi kan hevde at en gruppe er underrepresentert når den utgjør en betydelig mindre andel av representantene enn av befolkningen. I figur 14 ser vi at underrepresentasjonen dermed har blitt sterkere heller enn svakere. En tilsvarende utvikling er også mulig å spore ved stortingsvalgene (Kleven, 2019).

Figur 14. Andel med innvandrerbakgrunn av stemmeberettigede, listekandidater og representanter til kommunevalg, 2007-2019 (SSB, 2019q; 2020d; 2020e; 2020f).

Oppfatninger om innvandrere

Befolkningen er delt i sitt syn på innvandring og innvandrere. Over tid er det mulig å spore en utvikling i retning av mer positive oppfatninger om innvandrere.

Innvandring diskuteres mye i norsk offentlighet, og ofte er debattene nokså polariserte. Forskningen viser også at befolkningen er delt i sitt syn. Valgundersøkelsene knyttet til stortingsvalg har helt siden 1989 dokumentert at innvandring er det temaet der velgerne er mest konsistente, det vil si at dersom man uttrykker innvandrings skepsis på ett spørsmål, er sannsynligheten stor for at man også vil gjøre det på andre spørsmål (Jenssen og Ivarsflaten, 2019). Samtidig tyder resultater fra European Social Survey på at Norge er blant de europeiske landene som i gjennomsnitt er mest positive til innvandring (Heath og Richards, 2019).

Det fremgår av flere undersøkelser at en betydelig andel av befolkningen har negative holdninger til muslimer spesielt. Antisemittisme og utpregede fordommer mot jøder har også en viss forekomst (Hoffmann og Moe, 2017; Brekke og Mohn, 2018; Tyldum, 2019). I Integreringsbarometeret 2018 uttrykker 56 prosent av utvalget skepsis til tanken om en muslimsk svigersønn eller svigerdatter, og 47 prosent uttrykker at de er skeptiske til personer med muslimsk tro generelt (Brekke og Mohn, 2018). I HL-senterets undersøkelse om holdninger til jøder og muslimer i Norge 2017 er 13 prosent enige i en påstand om at «verdens jøder arbeider i det skjulte for å fremme jødiske interesser», mens 30 prosent slutter seg til en påstand om at «muslimer ønsker å ta over Europa» (Hoffmann og Moe, 2017).

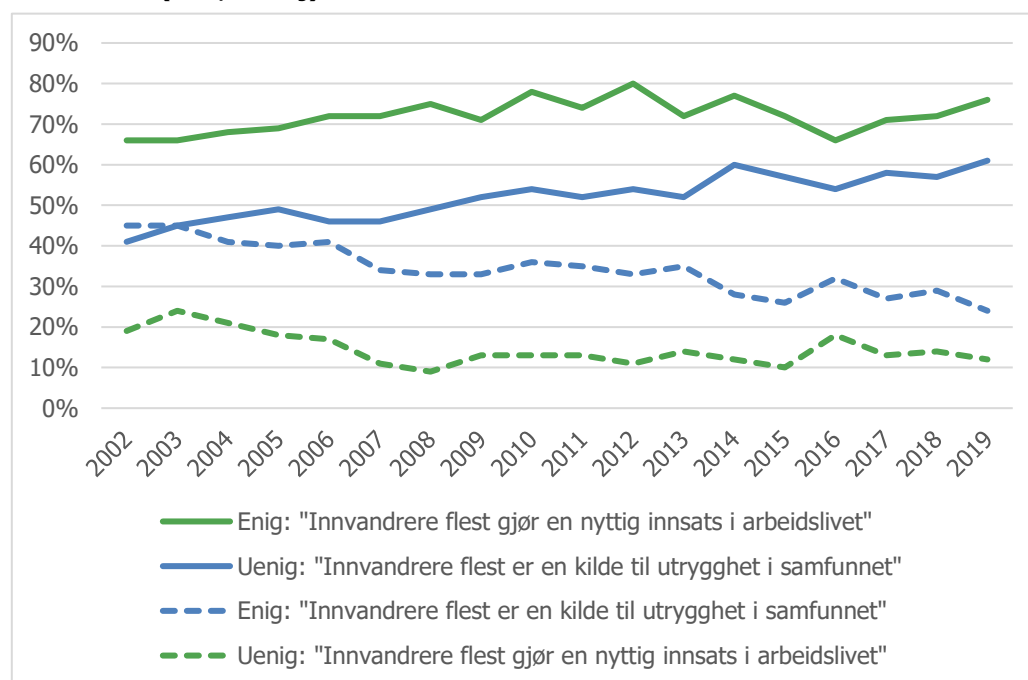
Det er mulig å spore en langsom utvikling over tid i retning av mer positive holdninger til innvandrere. Hellevik og Hellevik (2017) finner en økende overvekt av positive over negative holdninger mellom 1993 og 2015, basert en gjennomgang av spørreskjemadata fra Norsk Monitor i perioden. SSBs årlige undersøkelse om holdninger til innvandrere og innvandring viser en tilsvarende utvikling mellom 2002 og 2019 (Strøm, 2019). På mange spørsmål i undersøkelsen ble 2016 et midlertidig brudd i utviklingen. Blom (2017) og Strøm (2019) sporer dette til den såkalte flyktningkrisen høsten 2015, på den måten at den kan ha ledet til økt frykt for konsekvensene av høy asylinnvandring, før tallene i 2017 igjen var tilbake på 2015-nivå¹⁵. Resultatene fra Norsk medborgerpanel, som hadde syv måletidspunkter mellom desember 2013 og mars 2017, viser en lignende utvikling på spørsmålet om man ser på innvandring som en ulempe for Norge (Langaas, 2017).

I SSBs årlige undersøkelse er utviklingen tydeligst på negativt formulerte påstander, som at «innvandrere flest er en kilde til utrygghet i samfunnet». Som vist i figur 15

¹⁵ I denne undersøkelsen skjer datainnsamlingen på sommeren, slik at en eventuell påvirkning av flyktningkrisen høsten 2015 først kunne bli synlig i 2016-tallene.

er det 20 prosentpoeng flere som avviser dette, og 21 prosentpoeng færre som sier seg enig med påstanden, i 2019 enn i 2002. Også på de positivt formulerte påstandene, som at «innvandrere flest gjør en nyttig innsats i arbeidslivet», kan man se en utvikling i retning av mer positive oppfatninger om innvandring. Denne påstanden er det 10 prosentpoeng flere som sier seg enig i, og 7 prosentpoeng færre som avviser, i 2019 enn i 2002.

Figur 15. Andeler som er helt/nokså enig og helt/nokså uenig i to påstander, 2002-2019 (SSB, 2019j).

Integreringsbarometeret 2018 tyder på at det er flere (40 prosent) som mener at innvandring i hovedsak er bra for Norge, enn at integreringen av innvandrere fungerer bra (kun 18 prosent). Rapporten viser hvordan oppfatninger om innvandrere, innvandring og integrering varierer med andre kjennetegn ved respondentene, som blant annet kjønn, alder, utdanning, bosted og partipreferanse. For eksempel oppgir over halvparten av de med videregående skole som høyeste utdanning at de er skeptiske til personer med muslimsk tro, mens om lag en fjerdedel av de med utdanning tilsvarende mastergrad som gjør det samme. Forskerne finner videre at personer som ofte har kontakt med innvandrere, er mer optimistiske med tanke på integreringen (Brekke og Mohn, 2018).

Diskriminering

Mange innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre opplever diskriminering på ulike områder. Diskriminering i Norge er også dokumentert gjennom eksperimentstudier.

I LKI 2016 oppgir 22 prosent av innvandrerne og 27 prosent av etterkommerne at de har blitt diskriminert på minst ett av fire områder det siste året (i en ansettelsesprosess, på arbeidsplassen, ved en utdanningsinstitusjon eller i kontakt med helsevesenet). Blant dem som hadde søkt jobb det siste året opplevde 28 prosent av innvandrerne og 22 prosent av etterkommerne at de hadde blitt forbigått på grunn av sin innvandrerbakgrunn. Blant studentene i utvalgene hadde 15 prosent opplevd å bli forskjellsbehandlet i en studiesituasjon på grunn av sin innvandrerbakgrunn. Færre opplever å bli diskriminert i kontakt med helsevesenet. Dette gjaldt 6 prosent av dem som hadde hatt noe med helsevesenet å gjøre det siste året (Hamre, 2017; Egge-Hoveid, 2018a).

I Erdal og kollegers (2019) undersøkelse blant unge voksne oppgir over 40 prosent av de med innvandrerbakgrunn at de har opplevd diskriminering på minst ett av syv områder det siste året (i møte med politiet, i møte med offentlig tjenesteperson, på jobb eller utdanningsinstitusjon, på restaurant eller cafe, i butikk, på offentlig transport, eller på gata). Andelen som oppgir å ha blitt diskriminert er høyest blant etterkommerne av innvandrere. Dette gjaldt mer enn halvparten av etterkommerne med foreldre fra Somalia, Pakistan, Irak og Tyrkia.

Undersøkelser av selvopplevd diskriminering hviler på subjektive oppfatninger og kan dermed tenkes å over- eller underestimere fenomenet (Midtbøen og Lidén, 2015). I tillegg har måten spørsmålene legges opp på, en del å si for hva slags resultater man får. Resultatene fra LKI 2016 og tidligere spørreundersøkelser blant innvandrere (som Tronstad (2008) og IMDi (2014)) kan imidlertid underbygges av eksperimentstudier av diskriminering i en norsk kontekst (Andersson m.fl., 2012; Midtbøen og Rogstad, 2012; Birkelund m.fl., 2014; Larsen og Di Stasio, 2019). Eksperimenter med fiktive søknader i ansettelsesprosesser kan isolere betydningen av en enkelt faktor, som for eksempel om søkeren har et pakistansk navn eller et norsk navn. En slik studie viste at det var 25 prosentpoeng mindre sjanse for å bli innkalt til jobbintervju for søkere med pakistansk navn, til tross for ellers identiske kvalifikasjoner (Midtbøen og Rogstad, 2012). En annen norsk eksperimentstudie fant at personer med minoritetsbakgrunn, og særlig menn med arabiske navn som jobbet i lavstatusyrker, hadde mindre sannsynlighet for å få tilslag på søknad om leie av bolig (Andersson m.fl., 2012).

Kriminalitet

Etterkommere og innvandrere er overrepresentert i kriminalstatistikken. Overrepresentasjonen har blitt mindre siden årtusenskiiftet. Personer med innvandrerbakgrunn er også mer utsatt for vold og trusler enn øvrig befolkning.

Kriminalitetsstatistikk gir også relevante mål for sosial integrering, om enn som et uttrykk for antisosial atferd som bryter med samfunnets regler. Andersen m.fl. (2017) viser at innvandrere og særlig norskfødte med innvandrerforeldre har vært overrepresentert i statistikken over siktede personer gjennom hele perioden 1992-2015. En siktelse i denne statistikken innebærer et lovbrudd som er registrert med en påtaleavgjørelse som tilsier antatt skyld, uavhengig av eventuell frikjennelse etter domstolsbehandling. Fra årtusenskiiftet frem til 2015 gikk andelen siktede ned i alle grupper, og mest blant norskfødte med innvandrerforeldre. På det høyeste inngikk 6 prosent av etterkommerne i statistikken, mens 4 prosent var siktet i 2015. Blant innvandrere har på det meste 3 prosent vært siktet, mens 2 prosent var siktet i 2015. I øvrig befolkning lå nivået på det meste på 2 prosent, og var nede på 1,5 prosent i 2015. Overrepresentasjonen av etterkommere henger delvis sammen med at sannsynligheten for kriminalitet er størst blant unge menn, og at unge personer utgjør en mye større andel av etterkommere enn av øvrig befolkning.

I LKI 2016 oppgir mer enn 6 prosent av innvandrerne at de har blitt utsatt for vold eller trusler i løpet av det siste året. Andelen som oppgir å ha vært utsatt i en sammenlignbar undersøkelse blant hele befolkningen i 2015, var nesten 2 prosentpoeng lavere (Egge-Hoveid, 2017). Blant norskfødte med innvandrerforeldre i alderen 16-39 år oppgir mer enn 8 prosent at de har vært utsatt for vold eller trusler i løpet av de siste året (Egge-Hoveid, 2018c). At andelen er høyest i denne gruppen, handler delvis om at utsatthet for vold og trusler er høyest blant ungdom og unge voksne. På samme måte som med sannsynligheten for å bli siktet for lovbrudd, er også sannsynligheten for å være utsatt for vold og trusler, høyest blant unge menn. I LKI 2016 oppgir 15 prosent av menn i alderen 16-24 år at de har blitt utsatt for vold eller trusler. Dette er en dobbelt så høy andel som blant menn i samme aldersgruppe i den brede befolkningsundersøkelsen (Egge-Hoveid, 2017).

Negativ sosial kontroll

Kunnskapen om negativ sosial kontroll tyder på at en høyere andel av unge med innvandrerforeldre er utsatt for alvorlige frihetsbegrensninger enn andre unge.

Begrensninger av individuell frihet og selvbestemmelse kan være et reelt hinder for deltakelse og integrering. Negativ sosial kontroll forekommer i ekstreme tilfeller som tvangsekteskap, kjønnslemlesting og saker der unge har blitt etterlatt i utlandet mot

sin vilje, men det forekommer også i mer diffuse former i enkeltes hverdagsliv, som ulike former for oppsyn, press, trusler eller tvang (Justis- og beredskapsdepartementet, 2017). Mens bekjempelse av negativ sosial kontroll har blitt en stadig viktigere del av integreringspolitikken, er det fremdeles et felt preget av mangel på datatilfang og klare operasjonaliseringer.

Undersøkelsen Children of immigrants longitudinal study in Norway (CILS-NOR) gir et grunnlag for å si noe om omfanget av visse typer av foreldrerestriksjoner, men begrenser seg til ungdommer i det sentrale østlandsområdet¹⁶. Her oppgir en del ungdommer at de sjelden får lov til å være med venner på fritiden eller å være sammen med noen av det motsatte kjønn uten voksne til stede. Noen grupper er mer utsatt enn andre for denne typen restriksjoner. Det gjelder i størst grad for jenter, og i større grad for unge med foreldre fra Afrika, Asia og Latin-Amerika enn for unge med norske, europeiske og nord-amerikanske foreldre (Friberg og Bjørnset, 2019).

¹⁶ Om lag 7 600 elever i alderen 16-17 år på VG1-trinnet i Oslo, Drammen og Akershus deltok i undersøkelsen, hvorav om lag 2 900 hadde innvandrerforeldre.

Litteraturliste

- Andersen, Holtsmark og Mohn (2017). *Kriminalitet blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. En analyse av registerdata for perioden 1992-2015*. SSB Rapport 2017/36.
- Andersson, Jakobsson og Kotsadam (2012). *A field experiment of discrimination in the Norwegian housing market: gender, class, and ethnicity*. Land Economics, 2/2012.
- Bakken, Heggen og Helland (2016). «Utdanning», i Frønes og Kjølørød (red.). *Det norske samfunn*. Oslo: Gyldendal.
- Bakken og Hyggen (2018). *Trivsel og utdanningsdriv blant minoritets elever i videregående. Hvordan forstå karakterforskjeller mellom elever med ulik innvandrerbakgrunn?* NOVA Rapport 1/18.
- Birkelund, Rogstad, Heggebø, Aspøy og Bjelland (2014). *Diskriminering i arbeidslivet - Resultater fra randomiserte felteksperiment i Oslo, Stavanger, Bergen og Trondheim*. Sosiologisk tidsskrift, 4/2014.
- Blom (2008). «Sosial kontakt utenom familien (venner og naboer)», i Blom og Henriksen (red.). *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006*. SSB Rapport 2008/5.
- Blom (2017). *Holdninger til innvandrere og innvandring 2017*. SSB Rapport 2017/38.
- Bratholmen (2019). «Utdanning», i Kirkeberg, Dzamarija, Bratholmen og Strøm. *Norskfødte med innvandrerforeldre – hvordan går det med dem? Demografi, utdanning, arbeid og inntekt*. SSB Rapport 2019/21.
- Bratsberg, Raaum og Røed (2016). *Flyktninger på det norske arbeidsmarkedet*. Søkelys på arbeidslivet, 3/2016.
- Bratsberg, Raaum og Røed (2017). *Immigrant labor market integration across admission classes*. Nordic Economic Policy Review 2017.
- Brekke og Mohn (2018). *Integreringsbarometeret 2018: Holdninger til innvandring og integrering i Norge*. ISF Rapport 2018:8.
- Brochmann (2017). *Integrering*. Store norske leksikon. URL: <https://snl.no/integrering>.
- Bråten, Drange, Haakestad og Telle (2014). *Gratis kjernetid i barnehager*. Fafo-rapport 2014:44.

- Dalen (2019). *Mye frivillig innsats blant norskfødte med innvandrerforeldre*. URL: <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/mye-frivillig-innsats-blant-norskfodte-med-innvandrerforeldre>.
- Departementene (2019). *Regjeringens handlingsplan mot rasisme og diskriminering på grunn av etnisitet og religion 2020–2023*.
- Drange (2016). *Gratis kjernetid i barnehage i Oslo. Rapport 1: Oppfølging av barna på tredje trinn*. SSB Rapport 2016/36.
- Drange (2018). *Gratis kjernetid i barnehage i Oslo. Rapport 2: Oppfølging av barna på femte trinn*. SSB Rapport 2018/34.
- Drange og Havnes (2015). *Child care before age two and the development of language and numeracy. Evidence from a lottery*. Statistics Norway Discussion Paper No. 808.
- Dzamarija (2019a). «Demografi», i Kirkeberg, Dzamarija, Bratholmen og Strøm, *Norskfødte med innvandrerforeldre – hvordan går det med dem? Demografi, utdanning, arbeid og inntekt*. SSB Rapport 2019/21.
- Dzamarija (2019b). *Slik definerer SSB innvandrere*. URL: <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/slik-definerer-ssb-innvandrere>.
- Enes (2017). «Økonomisk romslighet», i Vrålstad og Wiggen (red.), *Levekår blant innvandrere i Norge 2016*. SSB Rapport 2017/13.
- Egge-Hoveid (2017). «Utsatthet for lovbrudd», i Vrålstad og Wiggen (red.), *Levekår blant innvandrere i Norge 2016*. SSB Rapport 2017/13.
- Egge-Hoveid (2018a). «Diskriminering», i Dalgard (red.), *Levekår blant norskfødte med innvandrerforeldre i Norge 2016*. SSB Rapport 2018/20.
- Egge-Hoveid (2018b). «Familieforhold og nære relasjoner», i Dalgard (red.), *Levekår blant norskfødte med innvandrerforeldre i Norge 2016*. SSB Rapport 2018/20.
- Egge-Hoveid (2018c). «Utsatthet for lovbrudd», i Dalgard (red.), *Levekår blant norskfødte med innvandrerforeldre i Norge 2016*. SSB Rapport 2018/20.
- Eimhjellen (2016). *Innvandrarar si deltaking i norsk frivilligliv. Nye tal og metodiske utfordringar*. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor, 2016-3.
- Eimhjellen og Arnesen (2018). *Organisasjonsengasjement blant innvandrarar*. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor, 2018:3.

- Epland og Kirkeberg (2018a). *Store inntektsforskjeller blant norskfødte med innvandrereforeldre*. URL: <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/store-inntektsforskjeller-blant-norskfodte-med-innvandrereforeldre>.
- Epland og Kirkeberg (2018b). *Tjener bedre enn foreldrene*. URL: <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/tjener-bedre-enn-foreldrene>.
- Epland og Normann (2019). *Flere barn med vedvarende lave husholdningsinntekter*. URL: <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/flere-barn-med-vedvarende-lave-husholdningsinntekter>.
- Erdal, Midtbøen, Mouritsen, Bertelli, Brochmann, Bech, Kruse, Bevelander, Jensen og Tjønn (2019). *Citizenship, participation and belonging in Scandinavia. Results from a survey among young adults of diverse origins in Norway, Sweden and Denmark*. PRIO Paper 2019.
- Eurostat (2019). *Housing statistics*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Housing_statistics.
- Finansdepartementet (2019). *Muligheter for alle. Fordeling og sosial bærekraft*. Meld. St. 13 (2018-2019).
- Friberg og Bjørnset (2019). *Migrasjon, foreldreskap og sosial kontroll*. Fafo-rapport 2019:01.
- Hamre (2017). «Diskriminering», i Vrålstad og Wiggen (red.), *Levekår blant innvandrere i Norge 2016*. SSB Rapport 2017/13.
- Heath og Richards (2019). *How do Europeans differ in their attitudes to immigration? Findings from the European Social Survey 2002/03 – 2016/17*. OECD Social, Employment and Migration Working Papers No. 222.
- Hellevik og Hellevik (2017). *Utviklingen i synet på innvandrere og innvandring i Norge*. Tidsskrift for samfunnsforskning, 3/2017.
- Henriksen (2010). *Valgdeltakelsen blant innvandrere ved Stortingsvalget 2009*. SSB Rapport 19/2010.
- Hermansen (2016). *Moving up or falling behind? Intergenerational socioeconomic transmission among children of immigrants in Norway*. European Sociological Review, 5/2016.

- Hernes, Arendt, Joonas og Tronstad (2019). *Nordic integration and settlement policies for refugees A comparative analysis of labour market integration outcomes*. Nordic Council of Ministers, TemaNord 2019:529.
- Hoffman og Moe (red., 2017). *Holdninger til jøder og muslimer i Norge 2017. Befolkningsundersøkelse og minoritetsstudie*. Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter.
- Høydahl (2008). *Vestlig og ikke-vestlig – ord som ble for store og gikk ut på dato*. SSB: Samfunnspeilet 4/2008.
- ILO (2013). *Resolution I: Resolution concerning statistics of work, employment and labour underutilization*. URL: http://www.ilo.ch/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---stat/documents/normativeinstrument/wcms_230304.pdf.
- IMDi (2014). *Integreringsbarometeret 2013/2014. Innvandring og integrering – holdninger og erfaringer blant personer med innvandrerbakgrunn*.
- IMDi (2018). *Integrering i Norge 2017*. URL: <https://www.imdi.no/globalassets/dokumenter/arsrapporter-og-styrende-dokumenter/arsrapport-2017/integrering-i-norge-overordnet-analyse-2017.pdf>.
- IMDi (2019a). *Integrering i Norge. Tilstand og utviklingstrekk 2018*. URL: <https://www.imdi.no/globalassets/dokumenter/arsrapporter-og-styrende-dokumenter/arsrapport-2018/integrering-i-norge-2018>.
- IMDi (2019b). *Tall og statistikk. Arbeid og levekår. Personer i husholdninger med vedvarende lavinntekt etter landbakgrunn*. URL: <https://www.imdi.no/tall-og-statistikk/steder/F00/arbeid/vedvarende-lavinntekt>.
- IMDi (2019c). *Tall og statistikk. Befolkning og bosetting. Innvandringsgrunn og kjønn*. URL: https://www.imdi.no/tall-og-statistikk/steder/F00/befolkning/befolkning_innvandringsgrunn.
- IMDi (2019d). *Tall og statistikk. Befolkning og bosetting. Opprinnelse – land*. URL: https://www.imdi.no/tall-og-statistikk/steder/F00/befolkning/befolkning_opprinnelsesland.
- IMDi (2019e). *Tall og statistikk. Befolkning og bosetting. Opprinnelse – åtte verdensregioner*. URL: https://www.imdi.no/tall-og-statistikk/steder/F00/befolkning/befolkning_verdensregion_aattedelt.
- IMDi (2019f). *Tall og statistikk. Befolkning og bosetting. Sammensetning av befolkning*. URL: https://www.imdi.no/tall-og-statistikk/steder/F00/befolkning/befolkning_hovedgruppe.

- IMDi (2019g). *Tall og statistikk. Skole og utdanning. Barnehagedeltakelse etter alder*. URL: <https://www.imdi.no/tall-og-statistikk/steder/F00/utdanning/barnehage-alder-minoriteter>.
- IMDi (2019h). *Tall og statistikk. Skole og utdanning. Gjennomsnittlige grunnskolepoeng etter alder ved innvandring*. URL: <https://www.imdi.no/tall-og-statistikk/steder/F00/utdanning/gjennomsnittlige-grunnskolepoeng-alder-innvandring>.
- IMDi (2019i). *Tall og statistikk. Skole og utdanning. Høyeste utdanningsnivå blant personer fra 30 til 66 år*. URL: https://www.imdi.no/tall-og-statistikk/steder/F00/utdanning/utdanningsniva_samlet.
- IMDi (2019j). *Tall og statistikk. Skole og utdanning. Personer mellom 16 og 24 år som fullførte videregående innen fem år fra oppstart, etter kjønn*. URL: <https://www.imdi.no/tall-og-statistikk/steder/F00/utdanning/gjennomsnittlige-grunnskolepoeng>.
- IMDi (2020). *Årsrapport 2019*.
- ISF (2019). *Etterkommere av innvandrere i Norge. Mobilitet, assimilering, diskriminering*. URL: <https://www.samfunnsforskning.no/aktuelt/19/etterkommere-av-innvandrere-i-norge.html>.
- Jenssen og Ivarsflaten (2019). «Innvandringsvalget 2017», i Bergh og Aardal (red.), *Velgere og valgkamp. En studie av stortingsvalget 2017*. Cappelen Damm.
- Jentoft (2014). *Imputation of missing data among immigrants in the Register of the Population's Level of Education (BU)*. Statistics Norway Documents 2014/27.
- Justis- og beredskapsdepartementet (2017). *Retten til å bestemme over eget liv. Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (2017-2020)*.
- Kirkeberg (2019a). *Arbeidsinnvandringen øker igjen*. URL: <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/flest-innvandrere-pa-grunn-av-arbeid>.
- Kirkeberg (2019b). «Sosial mobilitet», i Kirkeberg, Dzamarija, Bratholmen og Strøm. *Norskfødte med innvandrerforeldre – hvordan går det med dem? Demografi, utdanning, arbeid og inntekt*. SSB Rapport 2019/21.
- Kirkeberg og Strøm (2019). «Husholdningenes inntekter», i Kirkeberg, Dzamarija, Bratholmen og Strøm. *Norskfødte med innvandrerforeldre – hvordan går det med dem? Demografi, utdanning, arbeid og inntekt*. SSB Rapport 2019/21.

- Kleven (2017). *Lavere deltakelse blant innvandrerne*. URL: <https://www.ssb.no/valg/artikler-og-publikasjoner/lavere-deltakelse-blant-innvandrerne>.
- Kleven (2019). *Innvandrere og stortingsvalget 2017. Valgatferd blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre sammenliknet med øvrig befolkning*. SSB Rapport 2019/17.
- Kunnskapsdepartementet (2018). *Regjeringens integreringsstrategi 2019-2022*.
- Langaas (2017). *Holdninger til innvandring 2013-2017*. Norsk medborgerpanel, Medborgernotat #6.
- Larsen og Di Stasio (2019). *Pakistani in the UK and Norway: different contexts, similar disadvantage. Results from a comparative field experiment on hiring discrimination*. Journal of Ethnic and Migration Studies.
- Midtbøen og Lidén (2015). *Diskriminering av samer, nasjonale minoriteter og innvandrere i Norge. En kunnskapsgjennomgang*. ISF Rapport 2015:01.
- Midtbøen og Rogstad (2012). *Diskrimineringens omfang og årsaker. Etniske minoriteters tilgang til norsk arbeidsliv*. ISF Rapport 2012:1.
- Markussen (2016). «Forskjell på folk!», i Reegård og Rogstad (red.). *De frafalne. Om frafall i videregående opplæring – hvem er de, hva vil de og hva kan gjøres?* Oslo: Gyldendal.
- Normann (2017). *Lavere eierandel blant innvandrerne*. URL: <https://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/artikler-og-publikasjoner/lavere-eierandel-blant-innvandrerne>.
- NOU 2017:2. *Integrasjon og tillit. Langsiktige konsekvenser av høy innvandring*.
- NOU 2018:13. *Voksne i grunnskole- og videregående opplæring. Finansiering av livsopphold*.
- NOU 2019:3. *Nye Sjanser – bedre læring. Kjønnforskjeller i skoleprestasjoner og utdanningsløp*.
- OECD (2020a). *Employment rate*. URL: <https://data.oecd.org/emp/employment-rate.htm>.
- OECD (2020b). *Foreign-born employment*. URL: <https://data.oecd.org/migration/foreign-born-employment.htm>.

- OECD (2020c). *OECD Affordable Housing Database*. URL: <http://www.oecd.org/social/affordable-housing-database/>.
- Olsen (2018a). *Norskfødte barn av innvandrere har lavere sysselsetting*. URL: <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/norskfodte-barn-av-innvandrere-har-lavere-sysselsetting>.
- Olsen (2018b). *Unge med innvandrerbakgrunn i arbeid og utdanning 2016*. SSB Rapport 2018/4.
- Olsen (2019). *Færre på heltid blant innvandrere*. URL: <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/faerre-pa-heltid-blant-innvandrere>.
- Olsen (2020). *Personer 16-39 år med innvandrerbakgrunn i arbeid og utdanning, 2018*. SSB Rapport 2020/1.
- Omholt og Støren (2019). *Økonomi og levekår for lavinntektsgrupper 2019*. SSB Rapport 2019/33.
- Pettersen (2017). «Transnasjonale bånd og tilhørighet», i Vrålstad og Wiggen (red.), *Levekår blant innvandrere i Norge 2016*. SSB Rapport 2017/13.
- Pettersen (2018a). «Holdninger, verdier og tillit», i Dalgard (red.), *Levekår blant norskfødte med innvandrerforeldre i Norge 2016*. SSB Rapport 2018/20.
- Pettersen (2018b). «Transnasjonale bånd og tilhørighet», i Dalgard (red.), *Levekår blant norskfødte med innvandrerforeldre i Norge 2016*. SSB Rapport 2018/20.
- Proba (2019). *Hvordan måle integrering? Forslag til et helhetlig indikatorsett for måling av integrering i Norge*. Proba-rapport 2019/3.
- Riksrevisjonen (2019). *Riksrevisjonens undersøkelse av myndighetenes arbeid med å integrere flyktninger og innvandrere gjennom kvalifisering til arbeid*. Dokument 3: 4 (2019-2020).
- Ruist (2018). *Tid för integration – en ESO-rapport om flyktingars bakgrund och arbetsmarknadsetablering*. Finansdepartementet: Rapport til Expertgruppen för studier I offentlig ekonomi 2018:3.
- Røed, Schøne og Umblis (2019). *Flyktingers deltagelse i arbeid og utdanning – før og etter introduksjonsordningen*. ISF Rapport 2019:8.
- Sandnes (2017). «Sosial kontakt», i Vrålstad og Wiggen (red.), *Levekår blant innvandrere i Norge 2016*. SSB Rapport 2017/13.

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. (2017). *Norsk frivillighet: Utviklingstrender og samfunnseffekter. Avslutningsrapport for Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor 2013–2017.*

Språkrådet (2016). *Årets ord: hverdagsintegrering*. URL: <https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/hva-skjer/Aktuelt/2016/arets-ord-hverdagsintegrering/>.

SSB (2018a). *Statistikkbanken: Befolkningsframskrivinger. 11667: Framskrevet folkemengde 1. januar, etter kjønn, alder, innvandringskategori og landbakgrunn, i 15 alternativer 2018 - 2100*. URL: <https://www.ssb.no/statbank/table/11667>.

SSB (2018b). *Variabeldefinisjon: Sysselsatte*. URL: <https://www.ssb.no/a/metadata/conceptvariable/vardok/1116/nb>.

SSB (2019a). *Fortsatt vekst i sysselsettingen blant innvandrere*. URL: <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/fortsatt-vekst-i-sysselsettingen-blant-innvandrere>.

SSB (2019b). *Statistikkbanken: Befolkning. 01223: Endringer hittil i år for befolkninga, for kommunar, fylke og heile landet (K) 1997K4 - 2019K3*. URL: <https://www.ssb.no/statbank/table/01223/>.

SSB (2019c). *Statistikkbanken: Befolkning. 11327: Innvandring, utvandring og nettoinnvandring, etter statsborgarskap 2007K1 - 2019K3*. URL: <https://www.ssb.no/statbank/table/11327/>.

SSB (2019d). *Statistikkbanken: Boforhold, registerbasert. 11036: Eierstatus, etter innvandringsbakgrunn. Personer (K) 2015 - 2018*. URL: <https://www.ssb.no/statbank/table/11036/>.

SSB (2019e). *Statistikkbanken: Boforhold, registerbasert. 11045: Trangboddhet, etter innvandringskategori. Personer (K) 2015 - 2018*. URL: <https://www.ssb.no/statbank/table/11045/>.

SSB (2019f). *Statistikkbanken: Gjennomføring i videregående opplæring. 09330: Gjennomføring i videregående opplæring for elever med innvandringsbakgrunn, etter kjønn, landbakgrunn og fullføringsgrad 2005-2010 - 2013-2018*. URL: <https://www.ssb.no/statbank/table/09330/>.

SSB (2019g). *Statistikkbanken: Gjennomføring i videregående opplæring. 10994: Gjennomføring i videregående opplæring, etter kjønn, studieretning/utdanningsprogram (todelt), og fullføringsgrad (F) 1994-1999 - 2013-2018*. URL: <https://www.ssb.no/statbank/table/10994/>.

- SSB (2019h). *Statistikkbanken: Gjennomføring i videregående opplæring. 11222: Gjennomføring i videregående opplæring for elever med innvandringsbakgrunn, etter kjønn, studieretning/utdanningsprogram (todelt), botid i Norge og fullføringsgrad 2009-2014 - 2013-2018.* URL: <https://www.ssb.no/statbank/table/11222/>.
- SSB (2019i). *Statistikkbanken: Gjennomføring i videregående opplæring. 11223: Gjennomføring i videregående opplæring for elever med innvandringsbakgrunn, etter kjønn, innvandringskategori, studieretning/utdanningsprogram (todelt) og fullføringsgrad 2009-2014 - 2013-2018.* URL: <https://www.ssb.no/statbank/table/11223/>.
- SSB (2019j). *Statistikkbanken: Holdninger til innvandrere og innvandring. 08778: Holdning til sju påstander om innvandrere 2002 - 2019.* URL: <https://www.ssb.no/statbank/table/08778/>.
- SSB (2019k). *Statistikkbanken: Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger. 09572: Personer under 18 år i husholdninger med innvandrerbakgrunn med vedvarende lavinntekt (EU- og OECD-skala), etter landbakgrunn. Treårsperiode. Prosent 2006-2008 - 2015-2017.* URL: <https://www.ssb.no/statbank/table/09572/>.
- SSB (2019l). *Statistikkbanken: Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger. 10515: Innvandreres inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala), etter innvandringsgrunn og botid. Antall og median 2009 - 2017.* URL: <https://www.ssb.no/statbank/table/10515/>.
- SSB (2019m). *Statistikkbanken: Innvandrere etter innvandringsgrunn. 07113: Innvandringer, etter innvandringsgrunn, første statsborgerskap og innflyttingsår 1990 - 2018.* URL: <https://www.ssb.no/statbank/table/07113/>.
- SSB (2019n). *Statistikkbanken: Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. 10598: Innvandrere, etter landbakgrunn og botid (F) 2005 - 2019.* URL: <https://www.ssb.no/statbank/table/10598/>.
- SSB (2019o). *Statistikkbanken: Karakterer ved avsluttet grunnskole. 07497: Grunnskolepoeng, etter innvandringskategori og kjønn 2009 - 2019.* URL: <https://www.ssb.no/statbank/table/07497/>.
- SSB (2019p). *Statistikkbanken: Karakterer ved avsluttet grunnskole. 07499: Standpunkt-karakterer, etter fag, innvandringskategori og kjønn 2009 - 2019.* URL: <https://www.ssb.no/statbank/table/07499/>.
- SSB (2019q). *Statistikkbanken: Kommunestyre- og fylkestingsvalget, personer med stemmerett. 05453: Kommunestyre- og fylkestingsvalget. Stemmeberettigede. Foreløpige tall (F) 1999 - 2019.* URL: <https://www.ssb.no/statbank/table/05453/>.

- SSB (2019r). *Statistikkbanken: Registrerte arbeidsledige blant innvandrere. 07115: Registrerte helt arbeidsledige innvandrere og deltakere på tiltak 15-74 år, i prosent av arbeidsstyrken eller bosatte, etter landbakgrunn (verdensregion) og bostedskommune/-fylke (K) 2001K1 - 2019K3.* URL: <https://www.ssb.no/statbank/table/07115/>.
- SSB (2019s). *Statistikkbanken: Studenter i høyere utdanning. 08091: Bosatte studenter i høyere utdanning i Norge og i utlandet, i prosent av registrert årskull. Innvandringskategori, kjønn og alder 2009 - 2018.* URL: <https://www.ssb.no/statbank/table/08091>.
- SSB (2019t). *Statistikkbanken: Sysselsetting blant innvandrere, registerbasert. 11607: Kommunefordeling blant sysselsatte innvandrere etter kjønn, alder, todelt landgruppe. 4. kvartal (K) 2001 - 2018.* URL: <https://www.ssb.no/statbank/table/11607/>.
- SSB (2019u). *Statistikkbanken: Sysselsetting blant innvandrere, registerbasert. 11609: Antall år bosatt i Norge for sysselsatte innvandrere, etter kjønn, alder og landbakgrunn. 4. kvartal 2001 - 2018.* URL: <https://www.ssb.no/statbank/table/11609/>.
- SSB (2019v). *Statistikkbanken: Sysselsetting blant innvandrere, registerbasert. 12694: Innvandringsgrunn for sysselsatte innvandrere, etter botid og kjønn. 4. kvartal 2001 - 2018.* URL: <https://www.ssb.no/statbank/table/12694/>.
- SSB (2019w). *Statistikkbanken: Valgdeltakelse. 12813: Kommunestyre- og fylkestingsvalget. Valgdeltakelse, etter kjønn og innvandringskategori (prosent) (K) 2019.* URL: <https://www.ssb.no/statbank/table/12813/>.
- SSB (2020a). *Statistikkbanken: Arbeidskraftundersøkelsen. 10587: Arbeidsledige (AKU) og undersysselsatte, etter landbakgrunn og kjønn (prosent) 2012 - 2019.* URL: <https://www.ssb.no/statbank/table/10587/>.
- SSB (2020b). *Konsumprisindeksen.* URL: <https://www.ssb.no/kpi>.
- SSB (2020c). *Statistikkbanken: Prisindeks for brukte boliger. 07230: Prisindeks for brukte boliger, etter boligtype og region (2015=100) 1992 - 2019.* URL: <https://www.ssb.no/statbank/table/07230/>.
- SSB (2020d). *Statistikkbanken: Kommunestyre- og fylkestingsvalget, kandidater og representanter. 04980: Kommunestyremedlemmer, etter landbakgrunn og parti/liste 2003 - 2019.* URL: <https://www.ssb.no/statbank/table/04980/>.
- SSB (2020e). *Statistikkbanken: Kommunestyre- og fylkestingsvalget, kandidater og representanter. 06541: Listekandidater til kommunestyrevalget med*

- innvandrerbakgrunn, etter kjønn og landbakgrunn 2007 - 2019*. URL: <https://www.ssb.no/statbank/table/06541/>.
- SSB (2020f). *Statistikkbanken: Kommunestyre- og fylkestingsvalget, kandidater og representanter. 06523: Listekandidater til kommunestyrevalget, etter kjønn, parti/valgliste og alder 2007 - 2019*. URL: <https://www.ssb.no/statbank/table/06523/>.
- Strøm og Bye (2017). *Norskfødte med innvandrerforeldre har høyere inntekter enn sine foreldre*. URL: <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/norskfodte-med-innvandrerforeldre-har-hoyere-inntekter-enn-sine-foreldre>.
- Strøm (2019). *Holdninger til innvandrere og innvandring 2019*. SSB Rapport 2019/40.
- Støren (2019). *Innvandrere har mindre tillit til sine medmennesker*. URL: <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/innvandrere-har-mindre-tillit-til-sine-medmennesker>.
- Tronstad (2008). «Opplevd diskriminering», i Blom og Henriksen (red.). *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006*. SSB Rapport 2008/5.
- Tyldum (2019). *Holdninger til diskriminering, likestilling og hatprat i Norge. 2. utgave*. Fafo-rapport 2019:26.
- Umblijs, von Simson og Mohn (2019). *Boligens betydning for annen velferd : en gjennomgang av nasjonal og internasjonal forskning*. ISF Rapport 2019:1.
- Utdanningsdirektoratet (2017). *Utdanningsspeilet 2017*.
- Utdanningsdirektoratet (2019a). *Hvilken betydning har innvandrerbakgrunn for sjansene for å få lære plass?* URL: <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-fag--og-yrkesopplaring/hvilken-betydning-har-innvandrerbakgrunn-for-sjansene-for-a-fa-lareplass/>.
- Utdanningsdirektoratet (2019b). *Utdanningsspeilet 2019*.
- Utne og Andersen (2018). *Innvandrerhusholdninger. Husholdningssammensetning og boforhold*. SSB Rapport 2018/37.
- Vogt (2017). *Vår utålmodighet med ungdom*. Tidsskrift for samfunnsforskning, 1/2017.
- Vrålstad (2017). «Bolig og boforhold», i Vrålstad og Wiggen (red.), *Levekår blant innvandrere i Norge 2016*. SSB Rapport 2017/13.

- Vrålstad (2018). «Bolig og boforhold», i Dalgard (red.), *Levekår blant norskfødte med innvandrerforeldre i Norge 2016*. SSB Rapport 2018/20.
- Wiggen (2017). «Metode og utvalg», i Vrålstad og Wiggen (red.), *Levekår blant innvandrere i Norge 2016*. SSB Rapport 2017/13.
- With (2017). «Ubetalt arbeid», i Vrålstad og Wiggen (red.), *Levekår blant innvandrere i Norge 2016*. SSB Rapport 2017/13.
- Wollebæk og Sivesind (2010). *Fra folkebevegelse til filantropi? Frivillig innsats i Norge 1997-2009*. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor, 2010-3.
- Østby (2016). *Innvandrerne levekår: Bedre integrert enn mor og far*. URL: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/bedre-integrert-enn-mor-og-far>.
- Østby (2018). «Innledning», i Dalgard (red.), *Levekår blant norskfødte med innvandrerforeldre i Norge 2016*. SSB Rapport 2018/20.
- Åslund, Forslund og Liljeberg (2017). *Labour market entry of non-labour migrants – Swedish evidence*. Nordic Economic Policy Review 2017.

Vedlegg 1: Forskjeller mellom innvandrere og øvrig befolkning på utvalgte indikatorer

Indikator	Forskjell innvandrere - øvrig befolkning	Endring over tid	Avgrensning og kilde
Barnehagedeltakelse	83% mot 94% (2018)	Mindre forskjeller 2013-2018	Minoritetsspråklige barn 1-5 år (IMDi, 2019g)
Grunnskolepoeng	37 mot 43 poeng (2019)	Stabile forskjeller 2009-2019	Avgangselever (SSB, 2019o)
Fullføring av VGS innen fem år	63% mot 78% (2018)	Mindre forskjeller 2014-2018	16-24 år (IMDi, 2019j)
Deltakelse i høyere utdanning	10% mot 22% (2018)	Stabile forskjeller 2009-2018	19-34 år (SSB, 2019s)
Fullført høyere utdanning	42% mot 40% (2018)	Stabile forskjeller 2014-2018	30-66 år (IMDi, 2019i)
Grunnskole som høyeste utdanning	29% mot 18% (2018)	Stabile forskjeller 2014-2018	30-66 år (IMDi, 2019i)
Registrert arbeidsledige	5,5% mot 1,7% (2019)	Mindre forskjeller 2009-2019	15-74 år (SSB, 2019r)
Selvrapportert arbeidsledige i AKU	7,7% mot 2,9% (2019)	Mindre forskjeller 2015-2019	15-74 år (SSB, 2020a)
Sysselsetting	67% mot 79% (2018)	Mindre forskjeller 2001-2018	20-66 år (SSB, 2019t)
Heltidsarbeidende	63% mot 70% (2018)		Lønnsinntakere 20-66 år (SSB, 2019a)
Ufrivillig deltid	17% mot 9% (2018)		Deltidsarbeidende 20-66 år (SSB, 2020a)
Medianinntekt	274 000 kr mot 372 000 kr i hele befolkningen (2017)	Stabile forskjeller 2009-2017	Yrkes- og kapitalinntekter og velferdsoverføringer, etter skatt, justert for husholdningsstørrelse (SSB, 2019j; 2020b)
Vedvarende lavinntekt	27% mot 7% (2017)	Stabile forskjeller 2012-2017	Lavere gjennomsnittsinntekt gjennom tre år enn 60% av nasjonal medianinntekt, studenter holdes utenfor (IMDi, 2019b)
Barnefattigdom	38% mot 11% i hele barnebefolkningen (2017)	Stabile forskjeller 2008-2017	Barn 0-18 år i husholdninger med vedvarende lavinntekt (SSB, 2019k; Epland og Normann, 2019)
Eier egen bolig	57% (landgruppe 2) og 60% (landgruppe 1) mot 86% (2018)		SSB (2019d)
Trangbodhet	30% (landgruppe 2) og 17% (landgruppe 1) mot 8% (2018)		Under 25 kvadratmeter per person og færre rom enn beboere (SSB, 2019e)

Indikator	Forskjell innvandrere - øvrig befolkning	Endring over tid	Avgrensning og kilde
Tilhørighet	Høy grad av tilknytning til Norge (2016)		16-74 år, 12 landbakgrunner, minst to års botid (Pettersen, 2017)
Vertikal tillit	Tilsvarende øvrig befolkning (2016)		16-74 år, 12 landbakgrunner, minst to års botid (Blom, 2017)
Horisontal tillit	Lavere enn i øvrig befolkning (2016)		16-74 år, 12 landbakgrunner, minst to års botid (Blom, 2017)
Sosiale bånd	71% i innvandrерutvalg har minst en god venn uten innvandrerbakgrunn (2016) - 39% i befolkningsutvalg har innvandrere i sin vennekrets (2019)	Kontakt og vennskap blir mer vanlig 2002-2019	Innvandrерutvalg: 16-74 år, 12 landbakgrunner, minst to års botid (Sandnes, 2017), befolkningsutvalg: 16-79 år, 2019 (Strøm, 2019)
Frivillig deltakelse	Innvandrere deltar sjeldnere enn øvrig befolkning (2016)		16-74 år, 12 landbakgrunner, minst to års botid (Eimhjellen og Arnesen, 2018)
Valgdeltakelse	45% mot 70% (2019)	Stabile forskjeller 2009-2019	Innvandrere med norsk statsborgerskap (Kleven, 2017; 2019; SSB, 2019w)
Politisk representasjon	3% i kommunestyre har innvandrerbakgrunn, mens 16% av stemmeberettigede har innvandrerbakgrunn (2019)	Sterkere underrepresentasjon 2007-2019	Innvandrere med minst tre års botid, 2019 (SSB, 2019q; 2020d; 2020e; 2020f).
Holdninger til innvandrere	Befolkningen er delt	Mer positive holdninger 2002-2019	Befolkningsutvalg: 16-79 år (Strøm, 2019x)
Diskriminering	22% har opplevd diskriminering på minst ett av fire foreslåtte områder siste år		16-74 år, 12 landbakgrunner, minst to års botid (Hamre, 2017)
Kriminalitet	2% mot 1,5% siktet i 2015	Mindre forskjeller 2001-2015	Siktede for lovbrudd etter påtaleavgjørelse (Andersen m.fl., 2017)

Fargekoder: Grønn (forskjell) tilsier at innvandrere i gjennomsnitt er omtrent på nivå med øvrig befolkning. Grønn (endring) tilsier mindre forskjeller over tid.

Rød (forskjell) tilsier mer enn en marginal forskjell. Rød (endring) tilsier større forskjeller over tid.

Gul (endring) tilsier stabile forskjeller over tid.

Vedlegg 2: Forskjeller mellom norskfødte med innvandrerforeldre og jevnaldrende med norske foreldre på utvalgte indikatorer

Indikator	Forskjeller etterkommere - jevnaldrende	Endring over tid	Avgrensning og kilde
Grunnskolepoeng	40 mot 43 poeng (2019)	Stabile forskjeller 2009-2019	Avgangselever (SSB, 2019o)
Fullføring av VGS innen fem år	75% mot 78% (2018)	Stabile forskjeller 2009-2018	16-24 år (IMDi, 2019j)
Deltakelse i høyere utdanning	31% mot 22% (2018)	Stabile forskjeller 2009-2018	19-34 år (SSB, 2019s)
Fullført høyere utdanning	47% mot 48% (2017)		25-39 år (Bratholmen, 2019)
Grunnskole som høyeste utdanning	27% mot 18% (2017)		25-39 år (Bratholmen, 2019)
Sysselsetting	70% mot 79% (2018)		20-39 år (Olsen, 2020)
Gjennomsnittlig yrkesinntekt	11 prosentpoeng lavere enn jevnaldrende med norske foreldre (2016)		30-39 år (Epland og Kirkeberg, 2018a)
Eier egen bolig	61% mot 68% (2016)		Unge voksne 18-35 som har flyttet hjemmefra (Normann, 2017)
Trangbodhet	34% mot 15% (2016)		16-39 år, foreldre fra Tyrkia, Pakistan, Sri Lanka og Vietnam (Vrålstad, 2018)
Tilhørighet	Sterk tilhørighet til Norge (2016)		16-39 år, foreldre fra Tyrkia, Pakistan, Sri Lanka og Vietnam (Pettersen, 2018b)
Vertikal tillit	Tilsvarende jevnaldrende med norske foreldre (2016)		16-39 år, foreldre fra Tyrkia, Pakistan, Sri Lanka og Vietnam (Pettersen, 2018a)
Horisontal tillit	Lavere enn blant jevnaldrende med norske foreldre (2016)		16-39 år, foreldre fra Tyrkia, Pakistan, Sri Lanka og Vietnam (Pettersen, 2018a)
Sosiale bånd	Ni av ti har nære venner uten innvandrerbakgrunn (2016)		16-39 år, foreldre fra Tyrkia, Pakistan, Sri Lanka og Vietnam (Egge-Hoveid, 2018b)
Frivillig deltagelse	Tilsvarende jevnaldrende med norske foreldre (2016)		16-39 år, foreldre fra Tyrkia, Pakistan, Sri Lanka og Vietnam (Dalen, 2019)
Diskriminering	27% har opplevd diskriminering på minst ett av fire foreslåtte områder siste år (2016)		16-39 år, foreldre fra Tyrkia, Pakistan, Sri Lanka og Vietnam (Egge-Hoveid, 2018a)
Kriminalitet	4% mot 1,5% siktet i 2015	Mindre forskjeller 2001-2015	15 år og eldre (Andersen m.fl., 2017)

Fargekoder: Grønn (forskjell) tilsier at etterkommere i gjennomsnitt er omtrent på nivå med jevnaldrende. Grønn (endring) tilsier mindre forskjeller over tid.

Rød (forskjell) tilsier mer enn en marginal forskjell. Rød (endring) tilsier større forskjeller over tid.

Gul (forskjell) tilsier en marginal forskjell. Gul (endring) tilsier stabile forskjeller over tid.